МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

магістра

на тему **«ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ І ВЗАЄМИН БАТЬКІВ І ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.2313-сп-з
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньої програми «Соціальна педагогіка»
А.І. Костишен

Керівник: кандидат педагогічних наук; доцент
кафедри соціальної педагогіки та спеціальної
освіти _____ Соловйова Т.Г.

Рецензент _____
_____

Запоріжжя

2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра соціальної педагогіки та спеціальної освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна педагогіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
«____»_____2024 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Костишен Анастасії Ігорівні

1. Тема роботи: «Формування культури і взаємин батьків і дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти»
керівник роботи Соловйова Т.Г. к. пед. н., доцент
затверджена наказом ЗНУ від «06» листопада 2024 року № 1771-с

2. Строк подання студентом роботи: 26.11.2024

3. Вихідні дані до роботи:

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Роль батьківського ставлення та оцінки як засоби педагогічного підкріплення (за Д. Креч); Рисунок. 2.1. Методи морального стимулювання батьків до взаємодії сім ї та дошкільного закладу у розвитку особистості дитини дошкільного віку;таблиця та діаграми «Кількісні показники рівня задоволеності спілкуванням в родинні батьків та дітей»;таблиця: Аналіз результатів проєктного малюнку «Моя сім’я»; Рисунок 2.4.Рівень батьківсько-дитячих відносин («Моя сім’я»)

5. Перелік графічного матеріалу: -

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Соловйова Т.Г.	15.11.2023 р.	
Розділ 1	Соловйова Т.Г.	20.12.2023 р.	
Розділ 2	Соловйова Т.Г.	25.03.2024 р.	
Висновки	Соловйова Т.Г.	12.09.2024 р.	

7. Дата видачі завдання: 15.11.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	листопад	виконано
2	Написання вступу	листопад	виконано
3	Робота над першим розділом	грудень-квітень	виконано
4	Робота над другим розділом	травень-вересень	виконано
5	Написання висновків	жовтень	виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	жовтень	виконано
8	Захист	листопад-грудень	

Студент _____ Костишен А.І.

Керівник роботи _____ Соловйова Т.Г.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Лещенко О.Г.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 104 с., 23 джерел.

Мета дослідження: теоретично обгрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови виховання культури спілкування у старших дошкільнят за допомогою комунікативної гри, а також розробка системи роботи з педагогічного впливу в умовах дошкільної освіти.

Об’єкт дослідження: процес виховання культури спілкування у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: освітні умови для виховання культури спілкування у дітей дошкільного віку за допомогою комунікативних ігор.

Методи дослідження: теоретичні методи дослідження: аналіз, порівняння, систематизація та узагальнення даних на основі вивчення психолого-педагогічних теорій дозволили обґрунтувати зміст і структуру вивчення основних категорій, визначити критерії та показники, сукупність освітніх умов для виховання культури спілкування. дітей старшого дошкільного віку за допомогою комунікативної гри.

Теоретичне значення роботи полягає у поглибленні наукових знань про процес формування комунікативно-мовленнєвої компетентності батьків з дошкільниками.

Практичне значення цієї роботи полягає у розробці конкретних рекомендацій та методичних підходів для педагогів, батьків та психологів, які працюють з батьками та дошкільниками.

Галузь використання: установи соціального захисту, громадські організації, заклади освіти.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ВЗАЄМИН БАТЬКІВ І ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

SUMMARY

Kostyshen A.I. Formation of the Culture and Relationships Between Parents and Preschool Children in Preschool Education Institutions.

The qualification paper consists of an introduction, two chapters, conclusions, and a list of references. The total volume is 104 pages, 74 of which constitute the main text.

Relevance of the research topic: An important indicator of a person's general culture, upbringing, morality, and inner and outer beauty is their culture of communication. The culture of communication reveals the beauty of words and spirit as a hallmark of a person's intellect, education, culture, values, spiritual wealth, and unique human nature. The modern stage of societal development imposes new demands on the upbringing of preschool-aged children.

Of particular importance today is the need to form a culture of communication in older preschool children. This includes teaching them to adhere to norms and rules of communication with adults and peers based on respect, goodwill, and polite behavior in public places and at home. Older preschoolers are more susceptible than adults to the influence of subcultures, trends favoring the simplification of communication styles, disrespect for the beauty of everyday language, language pollution, and deliberate harshness. The educational process in senior groups of preschool educational institutions is therefore tasked with fostering in children an appreciation for the beauty and culture of living language, its significance in human life, and its role in the culture of verbal interactions with peers and adults.

Research aim: Theoretical demonstration and experimental verification of pedagogical conditions for fostering a culture of communication in older preschool children through communicative games, as well as the development of a pedagogical intervention system in the context of preschool education.

Object of the study: The process of fostering a culture of communication in preschool-aged children. Subject of the study: Educational conditions for fostering a culture of communication in preschool-aged children through communicative games.

Research methods: Theoretical methods such as analysis, comparison, systematization, and generalization of data based on the study of psychological and pedagogical theories enabled the substantiation of the content and structure of key categories, the definition of criteria and indicators, and the identification of a set of educational conditions for fostering a culture of communication in older preschool children through communicative games.

Theoretical significance: The study deepens scientific knowledge about the process of forming communicative and speech competence in parents of preschool children.

Practical significance: The research offers specific recommendations and methodological approaches for educators, parents, and psychologists working with parents and preschoolers.

Application areas: Social welfare institutions, public organizations, and educational institutions.

Keywords: children, parents, communication, methods.

ЗМІСТ

Вступ…….9

Розділ 1. Теоретичні аспекти дослідження культури і взаємин батьків і дітей дошкільного віку в ЗДО……..13

1.1. Культура спілкування – частина загальної культури людини…….13

1.2 Формування педагогічної культури батьків дітей дошкільного віку……..18

1.3. Стан Впливу сімейного виховання на розвиток особистості дитини дошкільного віку ……...25

Розділ 2. Експериментальне дослідження формування культури і взаємин батьків і дітей дошкільного віку в закладах дошкільної освіти……40

2.1 Методика дослідження…….40

2.2. Аналіз результатів дослідження……..58

2.3 Вплив основних процесів формування культури взаємин дітей в сім'ї…….68

Висновки……...72

Список використаних джерел……75

Додатки…….77

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Важливим показником загальної культури людини, його виховання, моральності, внутрішньої і зовнішньої краси є культура спілкування. Культура спілкування проявляє красу слова і духу як ознака інтелекту людини, його освіченості, культури і цінностей, духовного багатства і унікальної людської натури. Сучасний етап розвитку суспільства ставить нові завдання перед вихованням дітей дошкільного віку.

Особливого значення сьогодні набуває необхідність формування культури спілкування у дітей старшого дошкільного віку, яка передбачає дотримання дітьми норм і правил спілкування з дорослими і однолітками, заснованих на повазі і добрих намірах, а також ввічливому поводженні в громадських місцях і вдома.

Старші дошкільнята більшою мірою, ніж дорослі, схильні до впливу субкультур, моди на спрощення стилю спілкування, неповаги до краси повсякденної мови, серйозної засміченості мови, навмисною жорстокості. І саме освітній процес в старших групах дошкільних освітніх установ покликаний сформувати у дитини інтерес до краси і культури живої мови, його значенням в житті людини, культурі мовного взаємодії з однолітками і дорослими.

Завдання формування культури спілкування між дошкільнятами визначено державними стандартами дошкільної освіти, які є базовими елементами дошкільної освіти за деякими освітніми напрямками. Таким чином, в освітній лінії «дитяча мова» забезпечується засвоєння дитиною. «...мовних і невербальних засобів з метою спілкування, спілкування в певних соціальних ситуаціях, вміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативного спілкування, придушення спілкування.

Культура мовного спілкування [3], основні правила вживання мови в різних життєвих ситуаціях.

Зміст освітньої лінії «діти в суспільстві» включає в себе формування соціально визнаних поведінкових навичок дитини, вміння орієнтуватися в світі людських відносин і готовність співпереживати і співпереживацьки ставитися до оточуючих.

Освітня лінія «Діти світу культури» вказує на те, що дитина повинна оволодіти комунікативними навичками повідомлення про зміст і красу твору, його засобах [3]. Отже, в кінці дошкільного дитинства дитина повинна засвоїти норми і правила культури спілкування з оточуючими.

Різні аспекти виховання культури спілкування знайшли відображення в роботах вчених. Розглядається питання про зміст і методи формування культури спілкування (Л.Волченко, Г. Загадарчук, Г. Потіліко), підвищення культури мовлення (Л. Лучкіна, К. Климова); духовно-естетичної сутності слова (В. Костомаров, В. Миколаєва, В. Троїцький); культури мовлення в системі культури особистості (А. Аніщук, Р. Гладіна, Т. Ладиженська, Л. Мацько, В. Соколова, В. Сьоміна, Н. Політова та ін.; Мовний етикет, національні аспекти мовного етикету (Н.Формановська, С. Богдан, Я. Радевич-Вінницький, Є. Чак, М. Стельмахович та ін.).

Психологічна сторона цієї проблеми полягає в тому, що М. Жінкін, А. Леонтьєв, представлена в таких роботах, як Карпова, А. Дуброва, Н. Ілляшенко, Г. Лаврентьєва та А. та ін. Яницька звернула увагу на проблеми формування культури спілкування у дошкільнят. Важливим аспектом комунікативної функції дошкільника є вміння Л. Артемової, М. Басової, З. Богуславської, М. Лісіної, А. Рузської, А. Смирнової, А. Пироженко та ін.

1. Одним з ефективних засобів виховання культури спілкування у старших дошкільнят є комунікативні ігри, в процесі яких відбувається як спілкування, так і вербальна взаємодія дітей.

Комунікативні ігри впливають на розвиток комунікативних навичок у старших дошкільнят. Дитина починає розуміти і орієнтуватися в причинах тих чи інших вчинків людей. Дізнаючись про систему людських відносин, він починає усвідомлювати своє місце в ній.

Гра стимулює розвиток когнітивної сфери дитини. Розробкою комунікативних ігор займається А. Хухлаєв, робота виконана Карпової Н. та іншими авторами. Кряжева, Н. Клюєва, Т.Пироженко та інші. Через гру, навчаючись ефективному спілкуванню, дитина вчиться взаємодіяти із зовнішнім світом і соціумом.

Тому необхідно якомога активніше впроваджувати в освітню діяльність нові і перспективні методи і технології організації комунікативних ігор і розробляти нові ігри, що сприяють підвищенню культури спілкування у літніх людей. На даний момент комплексність розвитку культури спілкування у дошкільнят недостатньо розроблена в теоретичних і практичних дослідженнях з дошкільної освіти.

Відсутні методичні рекомендації по організації роботи з дітьми в дошкільних установах даного напрямку.Планування і побудова ігор такого типу, методи їх проведення, моніторинг рівня розвитку культури спілкування дошкільнят, розробка навчально-методичних комплексів.

Метою даного дослідження: є теоретична демонстрація і експериментальна перевірка педагогічних умов виховання культури спілкування у старших дошкільнят за допомогою комунікативної гри, а також розробка системи роботи з педагогічного впливу в умовах дошкільної освіти.

Завдання дослідження:

1. Проясніть зміст і структуру основних категорій: «спілкування», «культура спілкування», «комунікативні навички»,.

2. Визначити вплив комунікативної гри на виховання культури спілкування у старших дошкільнят.

3. Визначити критерії, показники і рівні сформованості культури спілкування у дошкільнят.

4. Дослідити вплив батьків і педагогів на виховання культури спілкування у дошкільнят.

5. Розробити і апробувати системи роботи по формуванню культури спілкування у дошкільнят, оцінити їх ефективність і впровадити в освітню практику.

Об’єктом дослідження є процес виховання культури спілкування у дітей дошкільного віку.

Предметом даного дослідження є освітні умови для виховання культури спілкування у дітей дошкільного віку за допомогою комунікативних ігор.

Активне залучення старших дошкільнят в спілкування і ігрову діяльність, а також усвідомлення особливостей міжособистісних відносин з однолітками і дорослими.

Методи дослідження: теоретичні методи дослідження: аналіз, порівняння, систематизація та узагальнення даних на основі вивчення психолого-педагогічних теорій дозволили обґрунтувати зміст і структуру вивчення основних категорій, визначити критерії та показники, сукупність освітніх умов для виховання культури спілкування. дітей старшого дошкільного віку за допомогою комунікативної гри.

Емпіричні методи дослідження: методи вивчення стану сформованості культури спілкування дитини, аналіз діяльності старших школярів, питання педагогів, питання батьків, педагогічні експерименти (підтвердження, формування і контроль); статистичні методи (кількісний і якісний аналіз експериментальних даних).

Експериментальна база. Дослідження було опубліковано в журналі ЗДО № 7. На базі садочка «Зірочка» за 2024 рік.

Структура роботи. Робота складається із вступу, основної частини, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРИ І ВЗАЄМИН БАТЬКІВ І ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗДО

1.1. Культура спілкування – частина загальної культури людини

Роль спілкування у формуванні особистості величезна. Мовне спілкування всіх форм і жанрів дозволяє людині отримати готовий соціальний досвід, який осмислений і систематизований попередніми поколіннями. У спілкуванні відбувається оволодіння духовною, інтелектуальною і матеріальною культурою, людина пізнає світ і самого себе, в результаті чого здійснюється соціалізація особистості і корекція поведінки людини.

Комунікація-це процес взаємодії і взаємозв'язку суспільних утворень, в ході якого відбувається обмін інформацією, досвідом, здібностями, вміннями і напрацюваннями, а також кінцевим результатом їх діяльності. Енциклопедичний філософський словник характеризує комунікацію як» одну з важливих умов розвитку суспільства і особистості» [1]. Комунікація в психології охарактеризована більш детально.

«Комунікація – це складний і багатогранний процес встановлення і розвитку контактів між людьми, що передбачає задоволення потреб у спільній діяльності, обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії» [5].

А. Леонтьєв управляє процесом комунікації як встановленням і підтриманням навмисного, прямого або непрямого контакту між людьми, які психологічно так чи інакше пов'язані. Лісіна розуміє комунікацію як взаємодію 2-х і більше осіб з метою координації та об'єднання зусиль для встановлення відносин і досягнення спільних результатів [30]. М. Каган розглядає комунікацію як тематичну діяльність, спрямовану на іншу людину як активного, свідомого і рівноправного партнера [14].

Е. Ломов виділяє 3 функції комунікації: Інформаційно-комунікативну, регуляцію і спілкування, емоції і комунікацію [32]. І. Петрова аналізує різні підходи до інтерпретації природи і сутності комунікації, при цьому необхідно враховувати взаємозв'язок між «комунікацією» і поняттям «діяльність». Вона стверджує, що комунікація дослідниками іноді розуміється як специфічний аспект діяльності або особливий вид діяльності. Її можна використовувати [39].

Також вищезазначеними авторами встановлено певні термінологічні правила для понять» комунікація «та» повідомлення по листуванню». Він стверджує, що ці поняття не збігаються за обсягом і змістом, оскільки комунікація – це процес передачі інформації, в якому відправник виступає в якості суб'єкта, а одержувач – в якості суб'єкта.

Комунікація-це процес спільної розробки нової інформації партнерами на основі принципу елементарної рівності [39].

М. Бахтін, Н. Бердяєв, В. Біблер, і якщо аналізувати концепцію М. Петрової, то, перш за все, комунікація виступає як засіб розвитку свідомості і є необхідною умовою самосвідомості і самоусвідомлення людини.[39]

Перш ніж перейти до аналізу поняття «культура спілкування», варто розглянути поняття «Культурологія». Слово «культура», в буквальному перекладі з латині, означає» обробіток», «культивування культури». Культура-це сукупність духовних цінностей, які постійно створюються людством і накопичуються, подібно скарбниці, як твори літератури, мистецтва і науки, творіння людських рук і мов [8].

Тому, вказуючи на культуру спілкування, варто говорити про залучення мовця до культури самого себе та інших народів світу.

Культура спілкування стає професійно важливою для фахівців у сфері діяльності, де спілкування є основою для виконання функціональних обов'язків: вихователів, лікарів, психологів, соціальних працівників і т.д. від уміння знайти правильний тон і вибрати оптимальну тактику спілкування зі дітьми, пацієнтами і клієнтами залежить виконання професійних функцій і моральне благополуччя спілкування.

Культура спілкування в даному випадку пов’язана з дотриманням професійної етики, яка в кожній сфері має свої нюанси. Теоретичному осмисленню проблем культури особистісного спілкування А.Арнольдова, Е. Вавиліна, В. Давидовича, Н. Я. Злобіна, Л. А. різних аспектів культури особистості (духовної, моральної і базової культури особистості) і особливостей їх формування сприяє вивчення загальних проблем культурного теорії таких дослідників, як Коган, наприклад, наприклад, наприклад, наприклад, наприклад, наприклад, наприклад, наприклад, наприклад, наприклад, наприклад, наприклад, наприклад, наприклад, наприклад, наприклад, наприклад, О. Бабосов, О. Газман, Н. Я. Крилова, розглядається в таких роботах, як І. Міхєєва.

За останні 10 років багато вчених активно розробляли проблему культури спілкування та її формування, надаючи практичні рекомендації. Різні аспекти проблем комунікації обговорюються в роботах різних вчених.

На думку психологів, саме вербальна взаємодія з дорослими важливо для людини як для освоєння навколишнього світу, так і для оволодіння своїм способом мислення. Вербальна взаємодія здійснюється за допомогою навичок мовного спілкування, які розвиваються і удосконалюються в мовної діяльності. О. Франківська розуміє культуру спілкування як морально усвідомлені взаємини між педагогами і дітьми, спрямовані на зближення їх сутнісних якостей. Її змістом є культура мови, культура зовнішнього вигляду, культура поведінки і психологія взаємин [8].

Культура спілкування – це сукупність норм, методів і умов ефективної взаємодії, прийнятих в певному соціальному середовищі в якості етичного стандарту спілкування. Але не можна зводити культуру спілкування до 13 правил.

Це передбачено інтелектуальний, емоційний і моральний розвиток особистості, її внутрішньої культури, яка виражається в умінні враховувати ситуацію, готовність зрозуміти і прийняти позицію партнера в спілкуванні, проявляти співчуття, розуміти стан, досвід співрозмовника, поважати його думку.

Культура спілкування є важливою складовою загальної культури особистості, формування якої служить нагальною потребою наших днів, коли відбувається переосмислення старих форм життя, переоцінка цінностей та ідеалів, звичних переконань та ідей, пошук нових життєвих установок і підходів до життя. керівні принципи.

Проблема особистісного спілкування вимагає особливого розгляду, оскільки саме на цьому рівні задовольняються нагальні потреби індивіда. І. Петрова виходить з розуміння того, що культура особистісного спілкування включає в себе три основні основоположні структури: когнітивну, аксіоматичну і поведінкову.

Когнітивна основа комунікативної культури людини включає в себе систему знань і умінь, що забезпечують її ефективне функціонування:

1. Психологічні знання, їх засвоєння є умовою розширення меж самореалізації і самоствердження особистості в спілкуванні.

2. Належне використання всіх засобів комунікації (основних природних засобів, природної та штучної мови, технічних засобів комунікації), залежно від комунікативних навичок, цілей, умов та адресата спілкування.

3. Знання стереотипів, норм і розпорядку, що регулюють культуру особистого спілкування.

Аксіоматична підструктура служить ядром культури особистого спілкування, забезпечуючи її цілісність і неповторний вигляд. Роль цінностей у суспільстві величезна. Що стосується предмета дослідження, то автор уточнює, що цінність – це те, без чого неможливе існування культури особистого спілкування.

Виявлення основної структури поведінки культури особистого спілкування дозволяє нам розглянути 2 її основні компоненти:

1. Нормативний, тобто засвоєння соціально визначених норм і еталонів.

2. Бути особистісно творчим і проявлятися в створенні і конструюванні норм в процесі спілкування [39].

Оскільки Когнітивна підструктура культури спілкування включає комунікативні навички, рекомендується враховувати їх важливість. А. Федоренко розглядає комунікативні навички як спосіб вирішення комунікативних завдань: вислуховування, активізації партнерів, регулювання емоційної напруги і т.д. [3].

Під комунікативними навичками П. Кліш, А. Хом'як розуміє здатність здійснювати прямі і непрямі взаємодії, правильно пояснювати і сприймати інформацію від співрозмовника [17].

Комунікативні навички – це складова вміння спілкуватися, яка має на увазі використання мовних і невербальних засобів з метою спілкування, вміння проявляти ініціативу, припиняти спілкування щодо культури мови [3].

У педагогічній і психологічній літературі зустрічаються такі поняття, як «комунікативні навички», «комунікативна грамотність», «комунікативний тренінг» або «культура спілкування». Всі ці поняття вимагають від учнів оволодіння комунікативними навичками, умінням підтримувати міжособистісні відносини і досягати комунікативних цілей, використовуючи при цьому оптимальні стратегії поведінки.

Основна увага приділяється підвищенню якості продуктів і послуг, пропонованих компанією. Якщо постає питання про культуру спілкування, на перший план виходить особистість.

Таким чином, можна зробити висновок, що знання культури спілкування включає в себе знання психологічних особливостей особистості, самовизначення в ситуаціях спілкування дошкільнят.

1.2. Формування педагогічної культури батьків дітей дошкільного віку

Сім’я для дитини – перше середовище, у якому проходить процес соціалізації, закладаються основи її світогляду, добра й справедливості. Батьківська любов забезпечує емоційну захист і психологічний комфорт дитині, забезпечує життєву підтримку, а любов дитини і нескінченну довіру до своїх батьків роблять його особливо сприйнятливим. Характер взаємодії в сім’ї залежить від бажання батьків дізнатися і зрозуміти своїх дітей і знайти шляхи взаєморозуміння з ними [2, с. 46].

Закон України «Про захист дітей» говорить, що батьки повинні підготувати дитину до свідомого життя в суспільстві в дусі взаєморозуміння, миру і милосердя, а також забезпечити рівність всіх членів суспільства, злагоду і дружбу між людьми, народами, націями і релігійними групами. Держава надає батькам допомогу у виконанні обов’язків по вихованню дітей або тих, хто їх замінює, захищає права сім’ї, сприяє розвитку систем обслуговування та мережі дитячих установ для підтримки сімей з дітьми [3].

Сучасна дійсність висуває все більш жорсткі вимоги до особистості і визначає складність змісту освіти. У ситуації, що склалася батькам практично неможливо здійснювати виховну діяльність на основі власної інтуїції і досвіду попереднього покоління, без оволодіння певними педагогічними знаннями, дошкільні освітні установи є першими позасімейними установами, які виховують підростаюче покоління з боку суспільства. Одним з важливих завдань є формування освітньої культури батьків, оскільки компетентним фахівцям пропонується підтримувати, опора і безпосередньо, професійно доповнювати розвиток сім’ї та освітню діяльність [7].

Сучасні вчені по-різному трактують поняття»освітня культура». Зазначимо, що освітня культура батьків – це складова загальної культури, яка акумулює досвід сімейного виховання, накопичений попередніми поколіннями. Враженний заявою Сайдаха, він проявляється в усвідомленні батьками своєї відповідальності за виховання дітей, по відношенню до них, в оцінці їх дій, в

здійсненні продуктивних відносин з іншими освітніми установами, особливо медичними.

На думку авторів, освітня культура-це складна і динамічна система, яка є результатом виховання, Самовиховання, психологічного розвитку особистості, осмисленого, а іноді і неусвідомлюваного досвіду власного дитинства.

Психолого-педагогічні знання-думки батьків про вікову динаміку розвитку дитини, самооцінку в дошкільному дитинстві, основні завдання виховання.

Педагогічні та психологічні здібності вимагають розумно спрямовувати зусилля і фінансування на вміння розуміти потреби дитини, дивитися на перспективи розвитку дитини, вибудовувати безконфліктні відносини з дитиною.

Психолого-педагогічна рефлексія – це здатність батьків аналізувати і критично оцінювати свою освітню діяльність і знаходити причини педагогічних помилок.

Емпатія – це співпереживання, правильна реакція батьків на поведінку і почуття дитини.

Освітня підготовка характеризується певним набором психологічних, педагогічних, фізіологічних, гігієнічних і правових знань, а також навичок і умінь батьків, вироблених в процесі батьківської практики [8].

Результатом формування освітньої культури є відповідальність батьків, складовими якої є:

Мотивація (моральна обізнаність, емоційна зрілість, цінності, любов до дитини, Психологічна підготовка до того, щоб стати батьком, виконання батьківських обов’язків і функцій).

Пізнання (позиція батьків з приводу розвитку дитини, думки батьків про те, як взаємодіяти з дитиною, визнання важливості дошкільного дитинства в процесі формування особистості дитини, визнання впливу їх власних дій на розвиток дитини, психолого-педагогічні знання про батьки, психолого-педагогічна культура батьків).

Поведінка (взаємодія з дитиною, його стиль, тип виховання, ставлення батьків до дитини, облік потреб дитини, індивідуальні особливості спілкування з дитиною, гармонія сімейних відносин); Вчені підкреслюють, що діяльність педагогів сприяє формуванню педагогічної освіти в сім'ї, і усвідомлено всі елементи батьківської відповідальності повинні поступово розвиватися [10].

Процес формування освітньої культури батьків дошкільнят повинен грунтуватися на принципах демократизації і гуманізації, покликаних зміцнити віру батьків в професійні здібності вихователів, їх здатність розуміти їх і допомагати вирішувати ті чи інші ситуації.

У своєму освітньому процесі батьки повинні надати педагогічній позиції більше або менше значення, щоб відносини між батьками і вчителями будувалися на партнерській основі, тому що тільки той батько, який бачить можливості для розвитку, спілкування і спільної діяльності з дитиною і поважає себе, може добре виховати дитину.

Це створює умови, в яких вчителі поважають їх, а батьки можуть максимально розкрити свої позитивні якості і здібності і звільнитися від помилкових уявлень про виховання дітей. В таких умовах вчителі зможуть пробудити у батьків інтерес до самопізнання і самоосвіти.

Сучасні Дошкільні заклади стали більш відкритими для батьків, дітей та широкої громадськості. Вони прагнуть приділяти більше уваги освіті та вихованню батьків і вважають це одним з принципово важливих факторів успіху виховання і розвитку дітей. Співпраця педагогів і батьків включає в себе організацію комфортного освітнього середовища, тому важливо проводити традиційні та інноваційні форми роботи з сім'єю.

До числа різних форм співпраці з сім'єю, які сприяють розвитку освітньої культури батьків, відносяться:

Індивідуальна консультація, відвідування сім'ї, Індивідуальна освітня бесіда, Індивідуальна освітня підтримка.

Міжгрупова бесіда, консультація, батьківська консультація.

Групові бесіди, науково-практичні збори, батьківський день, вечір запитань і відповідей, загальні та групові батьківські збори, зустрічі з обміну досвідом виховання, дискусії, круглі столи, педагогічні наради.

Та інноваційно-педагогічний десант (виступ педагогів в організації, в якій працюють батьки). Сімейне коло (індивідуальна допомога сім'ї, організація зустрічей з лікарями, юристами, психологами), сімейний міст (зустрічі батьків, дітей, сімей), день довіри (у певні дні батьки є лікарями, батьки – юристи тощо). Вони проводять консультації для бажаючих), дні добрих справ (вихователі, спільна робота батьків і дітей), сімейні бокси (підбір матеріалів з позитивним досвідом виховання культури відносин з дітьми), фольклорні кімнати (спільне проведення традиційних свят), аукціони освітніх ідей (обмін досвідом). Досвід культивування культури сімейних відносин), батьківські виховні кільця (спільне вирішення виховних завдань), батьківські виховні «табу» (спільне обговорення шляхів виходу з кризових ситуацій) [5].

Н. Семенова та А. Сільчук до індивідуальних форм роботи з батьками з метою підвищення їхньої педагогічної культури відносять телефонні дзвінки, тестування, проведення анкетування, створення папок-пересувок та надання доручень батькам. До колективних та групових форм варто додати створення батьківських куточків і стендів, проведення тренінгових занять, ділових ігор та організація фотовиставок з дітьми.

Науковці вказують на особливості організації форм роботи ЗДО та родини, які слід враховувати для налагодження плідної співпраці. Вони зазначають, що консультації для батьків можуть бути плановими та позаплановими, на деякі з них запрошують батьків з усіх вікових груп (наприклад, якщо це бесіда лікаря з приводу дефектів мови й зору, порушення постави чи алергії в дітей).

Для всіх батьків доцільним є проведення групових консультацій лікаря та дієтолога, індивідуальні проводяться для молодих батьків чи батьків, що мають одну дитину, позапланові – призначаються як за ініціативою керівника ЗДО, вихователя, так і на прохання самих батьків [6]. Ефективними формами взаємодії ЗДО з сім'єю є групові семінари, практикуми, тренінги, які передбачають як

теоретичне ознайомлення з проблемою, так і практичні завдання на розв'язування конкретних педагогічних ситуацій. Цікавою є також паралельна робота і з дітьми щодо відповідної теми. На цій основі можна наочно розглянути подвійність ситуації, виявити позицію дитини й дорослого.

Робота тренінгової групи передбачає серію занять–практикумів. Деякі з них можуть включати спільну творчість дітей і батьків. Заняття, що проводяться разом із дітьми, мають на меті розвиток інтересу, уважного ставлення до членів своєї родини й емоційне зближення сім'ї. Простором для творчої взаємодії з сім'ями є ділові ігри, які максимально наближають учасників гри до реального стану, формують навички швидкого прийняття педагогічно доцільних рішень і уміння вчасно побачити та виправити помилку [5].

Однією з традиційних форм роботи по формуванню педагогічної культури батьків є батьківські збори. Доречними темами для їх проведення у ЗДО є: «Позитивний вплив ігор на розвиток дітей», «Секрети сенсорного виховання дошкільників», «Як зміцнити здоров'я дитини?» тощо. Для батьків, які мають дітей середнього і старшого дошкільного віку цікавими та актуальними будуть такі теми: «Роль моторики у психічному розвитку дитини», «Умови зростання гармонійної особистості», «Методи розвитку комунікативних умінь дошкільників», «Розвиток цілеспрямованості як вольової якості дитини», «5-й рік життя дітей: особливості розвитку і виховання», «Упевнена підготовка дитини до школи».

З метою розкриття тих аспектів, які цікавлять батьків, вважаємо за доцільне використання таких нетрадиційних форм роботи з батьками: формування скриньки ідей, порад та пропозицій, ведення батьками індивідуальних зошитів, у яких зазначаються успіхи дітей, перегляд на зустрічах з батьками соціальних та мотивуючих відеороликів.

Також вихователю варто надавати рекомендації про книги, електронні джерела або журнали для батьківської просвіти. Групові форми роботи передбачають створення клубу взаємодопомоги чи школи молодих батьків, проведення зустрічей з цікавими людьми, психологами, педагогами, презентація

цікавих ідей родинного виховання та обмін думками. Вихователь ЗДО також може формувати батьківську педагогічну культуру під час розмов по телефону, при листуванні в соціальних мережах та за допомогою служби Viber.

Найпоширенішими наочно-інформаційними формами в умовах ЗДО є виставки дитячих робіт, реклама книг, публікації у періодиці, в системі Інтернет з проблем сімейного виховання. Очікувану ефективність забезпечує раціональне проєднання різних форм роботи з батьками. Досягти поставленої мети у взаємодії з сім'єю педагог зможе за умови правильно налагодженого педагогічного спілкування з нею, яке повинно відбуватися за дотримання таких правил: щирий інтерес до батьків вихованців, особистісний підхід до проблем сімейного виховання у спілкуванні з ними; залучення батьків до оцінювання успіхів дитини, прогнозування перспектив її розвитку; заохочення родини до участі у спільній роботі з дитиною й педагогом, колективом дошкільного закладу; уміння вислухати батьків, намагання зрозуміти їхні проблеми, допомогти прийняти обґрунтоване педагогічне рішення; доброзичливість, оптимістичність та привітність у стосунках з батьками [9].

Для реалізації успішної взаємодії родини та ЗДО важливо дотримуватися індивідуального та диференційованого підходу до сім'ї, мотивувати батьків до самовдосконалення та поважати їх. Діяльність закладу дошкільної освіти матиме кращі результати, якщо будуть спрямовані зусилля на інтеграцію й гармонізацію взаємин вихователів та батьків щодо створення оптимальних умов для розвитку і виховання дітей. Важливим аспектом роботи вихователів є корекція виховної діяльності сімей із різним типом сімейного неблагополуччя.

Низька педагогічна культура батьків спричиняє їх безвідповідальне ставлення до виконання виховної функції, мотиваційну обмеженість щодо розвязання проблем, пов'язаних із вихованням і розвитком дитини, формалізацією батьківсько–дитячих взаємин, збільшення дефіциту теплоти, уваги і поваги між членами родини, що призводить до формування у дитини низької самооцінки, невпевненості у своїх силах.

Отже, одним із основних напрямів діяльності сучасного ЗДО є організація ефективної просвітницької роботи з батьками дітей, спрямованої на формування їхньої педагогічної культури.

Педагогічна культура батьків –це складова загальної культури, що виявляється в розумінні вікових та індивідуальних особливостей дітей дошкільного віку, організації їхнього дозвілля, побуту, спілкування та формування успішних взаємин з членами сім'ї.

Цілеспрямована, систематична, просвітницька діяльність батьків допоможе сформувати педагогічні компетентності, збагатити їх досвід, буде мотивувати до вивчення та аналізу дитячих особливостей, сприятиме становленню позитивної атмосфери співпраці.

1.3. Стан впливу сімейного виховання на розвиток особистості дитини дошкільного віку

Сім'я у суспільстві сприймається як інститут первинної соціалізації

дитини. У цьому відомий психолог А. Бодальов зауважує, що головними завданнями сім'ї у соціально-психологічному плані є формування першої соціальної потреби дитини, потреби у соціальному контакті, та базової довіри до світу. Емоційна насиченість та емоційно-позитивний характер міжособистісних відносин, стійкість, тривалість та стабільність взаємодії з партнером, спільна діяльність та співробітництво з дорослим, як зразком компетентності, соціальна підтримка та ініціювання до самостійної діяльності, роблять сім'ю унікальною структурою, що забезпечує найбільш сприятливі умови для особистості інтелектуального розвитку [47].

У зв'язку з цим під стилем сімейного виховання слід розуміти найбільш характерні способи відносин батьків до дитини, які застосовують певні засоби та методи педагогічного впливу, які виражаються у своєрідній манері вербального та невербального спілкування, та іншої значущої взаємодії – так трактує Б. Ананьєв [4, с. 131].

Дослідник В. Мініяров зазначає, що від умов виховання у сім'ї залежить і рівень адекватності поведінки дитини у колективі. У сім'ї, де батьки постійно осуджують дитину, або ставлять перед нею завищені вимоги, дитина зазвичай незадоволена собою, відчуває, що вона не відповідає вимогам батьків, а відповідно, занижується самооцінка. При байдужості до дитини вона користується вдома більшою свободою, але ця свобода, по суті, безконтрольність, наслідок байдужості батьків до дітей і один до одного, в результаті дитина просто не знає своїх істинних можливостей, і самооцінка може бути як завищена, так і занижена [38, с. 185-186].

На думку Ф. Райс, у сім'ї, де дитину часто хвалять, дарують подарунки, самооцінка дитини явно завищена, але дитина звикає до того, що вона «центр сім'ї», і тому хоче мати той самий статус у будь-якому колективі, а невдачі в цьому напрямку сприймає дуже болісно. У цьому самооцінка може змінюватися – як у позитивний бік, нормалізації, залежно від дійсних успіхів - і у негативну, різке завищення як психологічного захисту, чи заниження під впливом негативного досвіду спілкування [50, с. 218].

І лише в сім’ях, де увага до особистості дитини, її інтересів, смаків, відносин з друзями, поєднуються з достатньою вимогливістю, ростуть діти з адекватною самооцінкою. Тут не вдаються до принизливих покарань і охоче хвалять, коли дитина на те заслуговує [64, с. 187].

Батьки задають і вихідний рівень вимог дитини – те, на що він претендує в навчальній діяльності та відносинах. Діти з високим рівнем домагань, завищеною самооцінкою та престижною мотивацією розраховують лише на успіх. Їхні уявлення про майбутнє настільки ж оптимістичні. Діти з низьким рівнем домагань і низькою самооцінкою не претендують багато ні в майбутньому, ні в теперішньому. Вони не ставлять перед собою високих цілей і постійно сумніваються у своїх можливостях, швидко погоджуються з тим статусом, який складається у них у колективі і не намагаються нічого змінити – наголошує сімейний психолог-консультант Г. Навайтіс [39, с. 45-46].

Один з варіантів дитячої поведінки – демонстративність – особливість особистості, пов’язаної з підвищеною потребою в успіху та увазі до себе оточуючих. Джерелом демонстративності зазвичай стає нестача уваги дорослих до дітей, які почуваються в сім’ї занедбаними, «недолюбленими». Але буває, що дитині виявляється достатня увага, а вона її не задовольняє через гіпертрофовану потребу в емоційних контактах. Завищені вимоги до дорослих, а можливо – і до дитячого колективу, висуваються бездоглядними, так і розпещеними дітьми. Така дитина добиватиметься уваги, навіть порушуючи правила поведінки. «Краще нехай лають, ніж не помічають». І якщо для дитини з високою тривожністю основна проблема – постійне несхвалення дорослих, то для демонстративної дитини – нестача похвали – зазначає В. Оклендер [42, с. 78].

Також є варіант – «уникнення реальності», описаний В. Шаталовим. Спостерігається у випадках, коли у дітей часом демонстративність поєднується з тривожністю. Ці діти теж мають сильну потребу уваги, але реалізувати її не можуть завдяки своїй тривожності. Вони малопомітні, побоюються викликати несхвалення своєю поведінкою, прагнуть виконання вимог дорослих. Незадоволена потреба уваги приводить до наростання ще більшої пасивності,

непомітності, що ускладнює і так недостатні контакти, і ще більше занижує самооцінку. При заохоченні дорослими активності дітей, прояві уваги до результатів їх діяльності, як навчальної, так і творчої, та будь-якої іншої значущої – в залежності від ситуації, та пошуках шляхів творчої самореалізації досягається відносно легка корекція їх розвитку [63, с. 39].

Украй найнесприятливіші у розвитку дитини випадки – жорсткий, тотальний контроль при авторитарному вихованні і майже повна відсутність контролю, коли дитина виявляється наданою самому собі, бездоглядною [30, с. 132]. Зрозуміло, що є і багато проміжних варіантів.

Зупинимося на найпоширеніших стилях сімейного виховання, що визначає особливості відносин дитини з батьками та її особистісний розвиток, а в цьому сенсі – і розвиток особистості та самооцінки.

Невропатолог А. Рояк запроваджує поняття «модель реагування» – тобто характер відповіді дитини на зовнішні умови. Багато в чому вона залежить від стосунків у сім'ї, від того, як у ній «прийнято відповідати» на сприятливі чи конфліктні ситуації [51, с. 86-89].

Так, демократичні батьки цінують у поведінці дитини і самостійність, і дисциплінованість. Вони самі надають йому право бути самостійним у якихось сферах свого життя, не применшувати його прав, але одночасно домагаються виконання обов'язків. Контроль, заснований на теплих почуттях та розумній турботі, зазвичай не дратує: дитина усвідомлює її «корисність», покладається на досвід батьків, часто прислухається до пояснень, чому не варто робити одного і потрібно зробити інше. Формування характеру і регуляція поведінки при таких відносинах проходить без особливих переживань та конфліктів, але саме тому дитина схильна оцінювати свої здібності та можливості реально. У нього формується позитивне ставлення себе. Той же стиль відносин і модель реагування дитина багато в чому схильна переносити і в будь-який дитячий колектив, в якому знаходиться, дворова компанія, дитсадкова група, а потім і шкільний клас [15].

Авторитарні батьки вимагають від дитини беззаперечного

підпорядкування і не вважають, що мають пояснювати причини своїх вказівок і заборон. Вони жорстко контролюють усі сфери життя, причому можуть це й не цілком коректно. Діти у таких сім'ях зазвичай замикаються, та її спілкування з батьками порушується. Частина дітей йде на конфлікт, багато хто зазвичай пристосовується до стилю сімейних відносин і стає невпевненим у собі, менш самостійним – або потайливим і лицемірним. Ситуація ускладнюється, якщо висока вимогливість та контроль поєднуються з емоційно холодним, що відкидає відношення до дитини. Тут неминуча повна втрата контакту – на довгострокові несприятливі наслідки цього у поведінці дітей і поза сім'єю вказував англійський психолог Р. Кембелл [35, с. 48-49]. Ще більш важкий випадок, як підкреслює Е. Аронсон – байдужі та жорстокі батьки. Діти з таких сімей рідко ставляться з довірою до людей, у тому числі – і до ровесників, відчувають труднощі у спілкуванні, часто самі жорстокі, хоча мають сильну потребу у коханні [6, с. 50].

Поєднання байдужого батьківського відносини з відсутністю контролю – гіперопіка – теж несприятливий варіант сімейних відносин. Дітям дозволяється робити все, що їм заманеться, але їхніми справами та їхньою особистістю ніхто не цікавиться. Поведінка стає неконтрольованою, і одночасно дитина почувається занедбаною і нещасною, модель реагування його на зовнішні умови формується багато в чому випадковим чином, під впливом зовнішніх впливів – але настільки ж хаотично, принаймні спочатку вона поводиться і в колективі – відзначав Ш. Амонашвілі. Однак і гіперопіка – надмірна турбота про дитину, надмірний контроль за всім її життям, заснований на тісному емоційному контакті, або, що також не виключено, на імітації такого контакту, – призводить до пасивності, несамостійності, труднощів у спілкуванні з однолітками, а іноді до підвищеної тривожності та неврозу, який несприятливий і в аспекті подальшого формування психіки дитини, так і щодо її майбутніх шкільних успіхів, подолання навчальних та адаптаційних труднощів у дитячому колективі [3, с. 94].

У літературі, батьківські установки, чи позиції – одне із найбільш вивчених аспектів дитячо-батьківських відносин. Під батьківськими установками

розуміється система, або сукупність, батьківського емоційного ставлення до дитини, сприйняття дитини батьком та способів поведінки з нею. Поняття «батьківський стиль» або «стиль виховання» часто використовується синонімічно поняття «позиції», хоча й доцільніше зберегти термін «стиль» для позначення установок та відповідної поведінки, які не пов'язані саме з цією дитиною, а характеризують ставлення до дітей взагалі.

Підходячи до проблеми дитячо-батьківських відносин з позицій психологічної та психолого-педагогічної корекції розглянута велика феноменологія батьківських відносин, позицій, стилів виховання, а також їх наслідків – формування індивідуальних характерологічних особливостей дитини в рамках нормальної або поведінки, що відхиляється [45, с. 92]. Численні спостереження та дослідження, присвячені впливу неправильних чи порушених батьківських відносин на поведінку дітей та формування у них «Я-концепції» залежно від умов батьківського виховання. Крайнім варіантом порушеного батьківського поведінки є депривація (скорочення чи повне позбавлення можливості задовольняти основні потреби – психофізіологічні чи соціальні). Причини її можуть бути різні: іноді смерть одного з батьків, або розлучення, або інша подія, що вириває дитину зі звичного первинного або вторинного сімейного оточення, такий, наприклад, переїзд дитини з батьками, довготривалий або постійний від'їзд значних членів сім'ї. Під первинним оточенням маються на увазі батьки, і навіть які виховуються у тій сім'ї інші діти, під вторинним - значні члени сім'ї, спілкування із якими в дитини досить інтенсивно, але з настільки постійно.

Однак відсутність турботи та повноцінних емоційних відносин часто проявляється у вигляді прихованої депривації, коли дитина живе у постійній за складом сім'ї, але дорослі недостатньо спілкуються і займаються з ним, емоційно відкидають, ставляться байдуже. Усе це позначається дитині як загальних порушень психічного розвитку. Нерідко ці порушення незворотні, але у будь-якому разі вони однак проявляються у колективі однолітків. У зв'язку з цим привертає увагу описаний вперше Д. Боулбі варіант психопатичного розвитку з

провідним радикалом у вигляді емоційної бездушності нездатність до емоційної прихильності та любові, відсутність почуття спільності з іншими людьми, глобальне відкидання себе та світу соціальних відносин.

До того ж, вже наявність такого відкидання – значний сигнал порушеної самооцінки (вкрай заниженою, або вкрай завищеною) [16].

Інший варіант спотвореного розвитку за своєю феноменологією, описаний Л. Близнюк, відповідає класичному типу «невротичної особистості» – з низькою самоповагою, підвищеною тривожністю, залежністю, нав'язливим страхом втрати об'єкта прихильності, а як таке можуть виступати не лише батьки, а й друзі, вихователь та ін [8, с. 108].

Однак не лише грубі порушення батьківської поведінки позначаються на ході психічного розвитку дитини, навіть різні стилі догляду та поводження з дитиною з перших днів її життя формують ті чи інші особливості її психіки та поведінки [12, с. 62].

Дослідник Д. Боумрин у циклі досліджень спробував подолати описовість попередніх робіт, вичленувавши сукупність дитячих рис, пов'язаних з фактором батьківського контролю.

Було виділено три групи дітей:

– компетентні – зі стійко гарним настроєм, впевнені у собі, з добре розвиненим самоконтролем власної поведінки, вмінням встановлювати дружні стосунки з однолітками, які прагнуть дослідження, а чи не уникнення нових ситуацій;

– уникальні – з переважанням сумно-сумного настрою, що важко встановлюють контакти з однолітками, уникають нових та фрустраційних ситуацій;

– незрілі – невпевнені у собі, з поганим самоконтролем, з реакціями відмови у фрустраційних ситуаціях [52, с. 140].

Автор виділив також чотири параметри зміни батьківської поведінки, відповідальних за описані патерни дитячих характеристик.

Перший параметр – батьківський контроль, при високому балі за цим

параметром батьки воліють впливати на дітей, здатні наполягати на виконанні своїх вимог, послідовні в них. Контролюючі дії спрямовані на модифікацію проявів залежності, у дітей, агресивності, розвиток ігрової поведінки, а також більш успішне засвоєння батьківських стандартів і норм.

Другий параметр – батьківські вимоги, що спонукають до розвитку у дітей зрілості, батьки намагаються, щоб діти розвивали свої здібності, в інтелектуальній, емоційній сферах, міжособистісному спілкуванні, наполягають на необхідності та праві дітей на незалежність та самостійність [52, с. 141].

Третій параметр – способи спілкування з дітьми у ході виховних впливів, батьки з високим балом за цим показником прагнуть використати переконання з тим, щоб домогтися послуху, обґрунтовують свою точку зору та одночасно готові обговорювати її з дітьми, вислуховують їхню аргументацію. Батьки з низьким балом не висловлюють чітко і однозначно свої вимоги та невдоволення чи роздратування, але частіше вдаються до непрямих способів – скарг, крику, лайки.

Четвертий параметр – емоційна підтримка, батьки здатні висловлювати співчуття, любов і тепле ставлення, їх дії та емоційне відношення спрямовані на сприяння фізичному та духовному зростанню дітей, вони відчувають задоволення та гордість від успіхів дітей.

Виявилося, що комплекс характеристик компетентних дітей відповідає наявності у батьківському відношенні всіх чотирьох вимірів – контролю, вимогливості до соціальної зрілості, спілкування та емоційної підтримки, тобто оптимальною умовою виховання є поєднання високої вимогливості та контролю з демократичністю та прийняттям. Батьки уникають та незрілих дітей мають нижчий рівень усіх параметрів, ніж батьки компетентних дітей. Крім того, для батьків, що уникають дітей, характерно більш контролююче і вимогливе ставлення, але менш тепле, ніж для батьків незрілих дітей. Батьки останніх виявилися абсолютно нездатними до контролю дитячої поведінки через свою емоційну незрілість [52].

Багато в чому аналогічно, В. Гарбузов із співавторами виділили три типи

неправильного виховання, що виявляються в сім'ях дітей, хворих на неврози.

Виховання на кшталт А (неприйняття, емоційне відкидання) – неприйняття індивідуальних особливостей дитини, спроби «поліпшення», «корекції» вродженого типу реагування, які поєднуються з жорстким контролем, регламентацією життя дитини, з імперативним нав'язуванням йому єдино «правильного» типу поведінки. В окремих випадках неприйняття може виявлятися в крайній формі – реальної відмови від дитини, поміщення її в інтернат, психіатричну лікарню тощо. буд. «не вчасно», у період побутової невлаштованості та подружніх конфліктів. Поруч із жорстким контролем виховання тип А може поєднуватися з нестачею контролю, байдужістю до порядку життя дитини, повним потуранням [13, с. 75].

Виховання за типом Б (гіперсоціалізуюче) виявляється у тривожно-недовірливій концентрації батьків на стан здоров'я дитини, її соціальному статусі серед товаришів, і особливо у закладі дошкільної освіти, у школі, очікуванні успіхів у навчанні та майбутній професійній діяльності. Такі батьки прагнуть багатопрофільного навчання та розвитку дитини (іноземні мови, малювання, музика, фігурне катання, технічні та спортивні гуртки тощо), однак зовсім не враховують або недооцінюють реальні психофізичні особливості та обмеження дитини [13, с. 75].

Виховання на кшталт В (егоцентричне) – «кумир сім'ї», «маленький», «єдиний», «сенс життя», культивування уваги всіх членів сім'ї дитині, іноді на шкоду іншим дітям чи членам сім'ї.

Найбільш патогенним виявляється вплив неправильного виховання в підлітковому віці, коли фруструються базові потреби цього періоду розвитку – потреби в автономії, повазі, самовизначенні, досягненні поряд із збереженням, але вже більш розвиненою потребою у підтримці та приєднанні, сімейному «ми» [13, с. 76].

Істотний внесок у розвиток проблеми впливу поведінки та відносин батьків на поведінку дитини зробила Т. Гордон. Розроблена, нею, і добре експериментально обгрунтована модель взаємовідносин у діаді «батько –

дитина» дозволяє як характеризувати поведінка кожного їх, а й враховувати стиль взаємовідносин. Відповідно до цієї моделі, зв'язок між поведінкою батьків і поведінкою дитини не однозначна: дитина може реагувати на те саме поведінка батьків, принаймні, двома способами. Так, він може відповідати на батьківську поведінку «додатково», тобто ініціативою на надання самостійності, втечею на переслідування, але він може відповідати на батьківську поведінку та «захищено», – наприклад, у відповідь на відкидання дитина може намагатися поводитися з батьками так , начебто ті люблять його й уважні щодо нього, і цим хіба що запрошувати батьків змінити їх поведінка стосовно нього [19, с. 102-106].

Наслідуючи логіку цієї моделі, можна припускати, що дитина починає поводитися по відношенню до інших людей так само, як батьки поводилися по відношенню до нього – або, навпаки, у відносинах з іншими будує модель, кардинально відмінну від того, що він бачив у сім'ї, а часто й прямо протилежну. І тому у дослідженні Т. Гордон спеціально розглядає також питання співвідношення самосвідомості дитини, як форми саморегуляції, і ставлення батьків до дитини: цей зв'язок розкривається як інтроекція (перенесення всередину) батьківських відносин та способів управління поведінкою дитини [19, с. 108].

По способу, тобто у тому, як відбувається «інтеріоризація» самосвідомості дитини, І. Кон виділяє такі типи спілкування у колективі:

1. Пряме чи опосередковане, через поведінку, навіювання батьками образу або самовідносини, на основі чого формується і самооцінка.

2. Опосередковану детермінацію самовідносин дитини та її самооцінки, шляхом формування в неї стандартів виконання тих чи інших дій, формування рівня домагань.

3. Контроль за поведінкою дитини, в якій дитина засвоює параметри та способи самоконтролю, ступінь суворості, обґрунтованості та позитивності цього самоконтролю також залежить від «образу Я», який батьки у дитини формують.

4. Непряме управління формуванням самосвідомості шляхом залучення дитини в таку поведінку, яка може підвищити або знизити її самооцінку, змінити її образ самого себе [26].

Звичайно, негативні висловлювання батьків про своїх дітей, принаймні, частково, можуть мати під собою реальне «ґрунт» у поведінці або рисах характеру дитини, однак, трансльовані у його самосвідомість у вигляді «називання речей своїми іменами» батьківських «вироків», ці батьківські думки та оцінки починають визначати самосвідомість дитини зсередини. Дитина або погоджується з цією думкою, свідомо або неусвідомлено, або починає проти неї боротьбу – у тому числі і самоствердж уючись в іншому колективі, шкільному, дворовому – на цю межу поведінки особливо звертає увагу Г. Хоментаускас [61, с. 58-62].

З дещо інших позицій підходить до цього питання англійський психолог Д. Креч зі співробітниками – у тому аспекті, що в залежності від стилю взаємин у сім'ї (тобто, зрештою, від типу виховання) різним змістом наповнюється і саме поняття батьківської оцінки. Такий погляд цінний вже тим, що він виводить на мотивуючу функцію батьківської оцінки дій та досягнень дитини [31, с. 19].

Дійсно, у своїй базовій формулюванні, оцінка – це визначення та вираження в оцінних судженнях батька ступеня засвоєння дітьми знань, умінь та навичок, адекватності поведінки та стану інших значущих параметрів – так формулює Р. Овчарова [41, с. 36]. Головне завдання оцінки – сприяти формуванню та коригування мотиваційної сфери дитини, що порівнює себе з певним еталоном поведінки, що існує в сім'ї, досягненнями інших дітей, або з самим собою деякий час тому [32, с. 29].

У цьому сенсі судження Д. Креч багато в чому співвідносяться з усім, що вже розглянуто нами вище. Насамперед, автор підкреслює, що є різні види оцінок і в залежності від стилю сімейного виховання вони різняться за вираженістю, і з представленості у повсякденному спілкуванні батьків та дітей.

Так, предметні оцінки стосуються безпосередньо діяльності дітей, оцінюється зміст, предмет, процес та результати діяльності, але не сам суб'єкт

(не «ти поганий», а «ти вчинив погано»). При демократичному стилі виховання, дитина стимулюється до вдосконалення своєї поведінки та до особистісного зростання через оцінку того, що вона робить. Персональні оцінки, навпаки, відносяться до суб'єкта діяльності, а не до її атрибутів, відзначають індивідуальні якості людини, що виявляються в діяльності, і тут питання формування самооцінки в тому, що найбільше акцентується – позитивне чи негативне у його особистості та поведінці [31, с. 31-32].

Інша пара, співвідношення якої важливо принципово – це результативна оцінка, коли оцінюється лише результат діяльності дитини, а не те, як це було досягнуто. І процесуальна оцінка, що належить до процесу загалом, як було досягнуто отриманий результат, що лежало в основі спонукання, спрямованого на досягнення відповідного результату, які труднощі необхідно було подолати тощо. Демократичне сімейне виховання має передбачати збалансоване поєднання цих двох сторін оцінки, лише тоді результат оцінюється як успіх чи невдача в цілому, а процесуальна оцінка розкриває справжні причини досягнення саме цього результату, а тому спонукає дитину самостійно, рефлексивно оцінювати свою діяльність [31, с. 32].

Важливий аспект сімейних стратегій становлять матеріальні та моральні стимули поведінки дитини у сім'ї. Під матеріальними, маються на увазі частування, привабливі для дитини речі та багато іншого, що служить, або може виступати як засіб задоволення матеріальних потреб дітей; моральні ж оцінки містять у собі похвалу чи осуд, що характеризують дії дитини з погляду їх відповідності прийнятим у ній нормам моралі [31, с. 33].

Спірною сферою щодо ролі батьківських оцінок, на думку Л. Близнюк, є те, що вони представляють, по суті, застосування схеми заохочень і покарань [8, с. 104]. Хоча і ця суперечність Д. Креч частково долає, розглядаючи роль батьківської оцінки як засоби педагогічного підкріплення, таке поняття охоплює не тільки такі крайні випадки, а й взагалі будь-які значущі взаємодії батьків та дітей (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Роль батьківського ставлення та оцінки як засоби педагогічного підкріплення (за Д. Креч)

Ефективне підкріплення	Неефективне підкріплення
Здійснюється систематично	Здійснюється час від часу або не здійснюється взагалі
Супроводжується поясненням того, що саме в діях дитини заслуговує на таку оцінку	Робиться без певних пояснень, або не робиться зовсім
Пов’язано із зацікавленістю в успіхах дитини	Пов’язано з формальним ставленням до дитини та її діяльності
Співвідноситься з досягненням дітьми певних результатів, передбачає інформування про їх значущість, порівнює минулі та реальні досягнення	Зазначається лише загальна поведінка та діяльність дитини, без інформування або з недостатнім інформуванням про результат
Концентрує увагу дитини на тому, що її успіх залежить від її власних зусиль	Не орієнтує дитину на успіх, або формує думку, що результат оцінки залежить від інших людей (вчителі, батьків тощо), або від випадкових обставин (настрою та зайнятість батьків тощо)

Продовження таблиці 1.1

Розвиває у дитини вміння організовувати свою роботу з розрахунком досягнення хороших результатів	Спирається на виконання роботи за пропонованим зразком
Сприяє прояву інтересу у дітей нових завдань, коли колишні завдання вже виконані	Заважає роботі дитини, відволікаючи її, вводить нові завдання ще до того, як будуть завершені попередні

Дослідниця А. Герасимова додає, що для правильного формування самооцінки дітей оцінка повинна бути:

– мотивованою – містити чітке обґрунтування того, чому вона саме така. Для цього батьки повинні вдаватися до доказів, доказів, обґрунтування, переконання [15, с. 38]. Однак для нашого дослідження значимо, що сам факт збігу оцінки батьків з самооцінкою дитини ще не означає адекватності оцінки та самооцінки – він підкреслює лише ступінь переконливості батьківської оцінки для дитини, іншими словами саме через високу довіру дитини до батьків, у неї на підставі їх оцінок здатна сформуватися та неадекватна самооцінка;

– критичної – містити вказівки на певні недоліки у поведінці. Вона стимулює активність, запобігає розвитку байдужості. Але водночас і орієнтує дитину еталонний зразок [15, с. 38]. Безумовно приймаючи і це твердження, підкреслимо, що питання тут у адекватності цього зразка у частині реальної його досяжності і бажаності;

– стимулюючою – спонукає до просування вперед, що намічає перспективу, що містить оптимістичне початок – тобто, по суті, означає співпрацю;

– зрозумілою, тобто яка містить чіткі вказівки, як на переваги, так і на недоліки, сформульованій доступно розумінню дитини, без іносказань та іронії – у цьому аспекті дуже важливо правильне сприйняття дорослим вікових особливостей дитини;

– зацікавленою та виразною, що виражає інтерес до особи дитини, що показує щирість думки, яка переконує дитину у позитивному відношенні до неї – тобто, що характеризує ступінь прийняття дитини;

– шанобливою – ввічливою, що не ображає почуття власної гідності дитини, яка визнає її право на власні помилки – цей параметр характеризується ставленням до помилок дитини [15].

На родинне виховання, на сім'ю покладені дуже важливі функції, а саме: репродуктивна, яка виражається у продовженні роду людини; комунікативна, яка

реалізується через створення сприятливого, комфортного мікроклімату для здорового спілкування та взаємодії; виховна – у передачі власного соціального досвіду, у формуванні особистості дитини; побутова, яка реалізується через суспільне ведення домашнього господарства, вирішення побутових ситуацій і проблем; матеріально-економічна, яка розкривається у плануванні усього сімейного бюджету; рекреативна, яка виражається у розвитку потреб особистості, її інтересів, організації відпочинку та вільного часу. Головною з цих функцій, звичайно, є виховна, адже в результаті її реалізації виховується повноцінна особистість.

Отже, на основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літераури з означеної проблеми можна зробити такі висновки: стилі взаємин у сім'ї можуть бути різні за такими значущими параметрами, як відношення і увага до дитини, рівень вимог до неї, відданий стиль спілкування з дитиною. Авторитарний стиль породжує несамостійність, підвищену тривожність, агресію. Гіперопіка формує підвищену самооцінку та неадекватні очікування. Байдужість чи непослідовність дезорієнтує дитину, внаслідок її самооцінка та прагнення самоствердитись можуть бути неадекватними. Найкращий демократичний стиль виховання, що формує у дитини самостійність, відкритість, емпатію та готовність до спілкування.

Самооцінка дитини формується залежно як від її особистісних характеристик, так і від моделей реагування на різні ситуації, та від володіння різними вміннями та навичками (у тому числі, насамперед навичками спілкування). Ці параметри багато в чому формуються у результаті сімейного виховання. На самооцінку може впливати не лише сім'я, а й заклад дошкільної освіти та ровесники. Для дітей дошкільного віку особливе значення мають такі аспекти впливу стилю виховання на розвиток її особистості: уявлення про себе та самооцінка будуються переважно на оцінках, які отримують від дорослих, насамперед від батьків; переживання батьківської оцінки емоційно забарвлене та емоційно опосередковане; оцінка тієї чи іншої діяльності батьками, через вікові особливості може сприйматися дитиною як оцінка її особистості в цілому.

Від дитячо-батьківських відносин у сім'ї, від задоволення дитиною її психічних потреб багато в чому залежить виникнення та розвитку певного стилю поведінки. У цьому демократичний стиль сімейного виховання передбачає поєднання емоційного прийняття з розумною вимогливістю. Тільки діти, виховані таким чином, добре адаптуються в колективі, схильні до спілкування з однолітками, активні та доброзичливі, у них формується адекватна самооцінка. При цьому батьки не тільки можуть впливати на формування «Я-образу» та самоповагу дитини, а й формують у неї певну модель реагування на ті чи інші ситуації. У разі прийняття, дитина потім і реалізує цю модель у колективі, а в вразі неприйняття – з різною мірою успішності формується інша поведінка.

Таким чином, можемо припустити зв'язок стилю сімейного виховання з розвиток особистості дитини дошкільного віку.

РОЗДІЛ 2
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ І ВЗАЄМИН БАТЬКІВ І ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Методика дослідження

У відповідності з метою та завданням нашого дослідження було проведено експериментальну перевірку впливу сімейного виховання на розвиток особистості дітей дошкільного віку. Базою дослідження було обрано старшу групу ЗДО № 7 «Зірочка».

У межах нашого експерименту взяли участь 30 дітей і відповідно 30 сімей. Для визначення впливу сімейного виховання на розвиток особистості дошкільників було використано теоретичні, емпіричні, діагностичні та статистичні методи дослідження.

Сім'я має важливий вплив на розвиток особистості дитини дошкільного віку, про що свідчить теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури. Це дозволило підготувати і провести констатувальний етап експерименту.

Констатувальний етап експерименту – це експеримент, при якому сам експериментатор не змінює властивостей учасників і не формує нових, і не розвиває ті, які уже існують на цей момент. Експериментатор (педагог-дослідник) експериментальним шляхом встановлює лише наявний стан педагогічної проблеми, яку досліджують, відбувається констатація факту і показ залежності між певними явищами.

Метою констатувального етапу експерименту є визначення впливу сімейного виховання на розвиток особистості дитини дошкільного віку.

Завданнями констатувального експерименту є:

– добір матеріалу для діагностики, який буде спрямований на дослідження впливу сімейного втхування на розвиток особистості дітей

дошкільного віку;

– проведення безпосередньо констатувального дослідження;

– здійснення аналізу отриманих результатів.

Самому дослідженню передувала бесіда з педагогами, вихователями, метою якої було отримання наступних даних: з 10 дітей 7 виховуються у повних сім'ях (батько, мати, братики. сестрички), двоє з багатодітної (по три дитини у родинах), одна дитина з неповної сім'ї (вихованням займається мати).

Для нашого дослідження було підібрано методи, які забезпечили діагностику впливу сімейного виховання на розвиток особистості дитини-дошкільника.

У роботі з батьками було використано методику діагностики батьківського ставлення, явторами якої є А. Варга та В. Столін (1989 р.) (додаток Б). Тест-опитувальник є психодіагностичним інструментом, який орієнтований на виявлення батьківського ставлення в тих осбіх, які мають потребу у психодіагностичній допомозі щодо виховання дітей і спілкування з ними. Батьківське ставлення розуміється як система різноманітних почуттіва по відношенню до дитини, стереотипів поведінки, що простежується у спілкуванні з ними, особливостей сприйняття і розуміння особистості дитини, її характеру, поведінки і вчинків [43].

У роботі з дітьми нами було використано такі методи:

– спостереження;

– проєктивний малюнок «Моя сім'я» (за Р. Беляускайте) [11];

– бесіда.

Спостереження за дітьми та їх спільною взаємодією з батьками проводилося вранці, під час ранкової зустрічі та увечері, коли батьки забирали дітей додому. До уваги бралися такі критерії: загальна культура батьків та культура спілкуванна з дитиною; емоційність у спілкуванні між дитиною та батьками (момент розставання вранці та зустрічі увечері дитини і батьків); виявлення турботи з боку батьків (охайність зовнішнього вигляду дитини, зацікавленість з боку батьків життям дитини у закладі дошкільної освіти, які її

успіхи чи невдачі за день); загальна реакція дитини на батьків (позитивна, перебуває у розумінні з батьками чи негативна, обмежений контакт).

Для того, щоб батьки (або педагоги, вихователі, психологи) могли більтше зрозуміти дитину, її психологічний стан, ставлення дитини до кожного члена сім'ї можна використати метод проєктивного малюнку «Моя сім'я», який виявляє особливості міжособистісних внутрішньосімейних відносин. Цей метод допомагає виявити особисте ставлення дитини до кожного члена сім'ї, місце самої дитини у сім'ї, особливості сімейних відносин. Чи наявні конфлікти, у чому криється тривожність малюка, а можливо усе добре і хвилюватися батькам немає чого.

Використовуючи цей метод, потрібно враховувати те, що кожна дитина є індивідуальністю і виявляє творчі здібності по-різному, адже цей тест допомагає дитині самостійно аналізувати і переосмислювати сімейні стосунки чи певні ситуації, а не тільки відображає сприняття дитиною своєї сім'ї. Такий малюнок буде спрямований на майбутнє, а не тільки відображатиме минуле чи сьогодення, оскільки при малюванні дитина має можливість інтерпретувати ситуацію, вирішувати проблему актуальних сімейних відносин.

Тест складається з двох частин: безпосереднє малювання дитиною сім'ї та бесіди післямалювання. Для виконання тесту дитині пропонують аркуш паперу, набір кольорових олівців та гумку. Інструкція: «Будь ласка, намалюй свою сім'ю так, щоб її члени, були чимось зайняті». Потрібно дитині дати повну свободу творчості і на усі її запитання слід відповідати без будь-яких вказівок, наприклад: «можешь малювати як тобі подобається, як ти хочеш». Також під час малювання повинно відбуватися спостереження за дитиною, слід записувати спонтанні висловлювання дитини, відзначати її жести, міміку, фіксувати послідовність малювання.

Після закінчення малюнку з дитиною проводять бесіду, яка має невимушений, легкий характер, за такими питаннями:

– кого ти зобразив на своєму малюнку?
– що робить кожен член сім'ї?

– як розподіляються домашні обов’язки у вашій сім’ї?

– їм весело чи нудно? Чому?

– Хто найщасливіший у вашій сім’ї? Чому?

При інтерпретації малюнку слід враховувати ряд деталей:

1. Аналіз структури малюнка сім’ї (сюжет малюнка, звернути увагу на те, як розташовані і як згруповані члени сім’ї, на ступінь близькості і віддаленості один від одного, звернути увагу на те, де дитина зображує себе на малюнку (місце дитини у сім’ї, біля кого, ближче до кого);

2. Аналіз особливостей малюнка окремих членів сім’ї, відмінності у стилі малювання з кого починається малюнок і на кому закінчується, можливо кого «забула» намалювати дитина, кого «додала», хто вище, а хто нижче на зріст, хто намальований детально, ахто тільки лише контуром, хто як вдягнений тощо;

3. Аналіз процесу малювання (послідовність малювання кожного члена сім’ї, паузи, можливо коментарі, різна емоційна реакція під час малювання.

Подаємо більш детальний аналіз кожного аспекту інтерпретації дитячих малюнків.

1. Дитина може не завжди малювати усіх членів сім’ї, оскільки з деякими може перебувати у напружених, конфліктних відносинах, тому цього члена сім’ї дитина, зазвичай, малювати не буде. Але іноді діти можуть малювати і людей, які зовсім не входять до членів їх сімей. Характер взаємин між членами сім’ї показує розташування їх на малюнку дитини. Ось, наприклад, реальна відстань між окремими членами сім’ї говорить про їх психологічну близькість, а перешкоду у спілкуванні символічно показано зображенням будь-яких предметів між ними (немов бар’єр, перешкода).

Також, часто можна побачити на малюнку батька, який сидить біля телевізора, подалі від усіх, або батька, який читає газету і самого батька майже не видно. Це говорить про відчуженість та відстороненість від усіх інших членів сім’ї. Мати, найчастіше, зображується на кужні, біля плити або за хатніми справами.

Отже, загальна діяльність кожного члена сім’ї говорить про благополуччя

у сім'ї та їх відносини. Також, на малюнках простежується об'єднання декількох членів сім'ї однією діяльністю. Це свідчить про те, що існують внутрішні угрупування всередині сім'ї. Деякі діти, малюючи свою сім'ю, розташовують усі фігури у нижній частині малюнку і зображують членів сім'ї маленькими, що говорить про почуття невпевненості малюка у сімейній ситуації. На деяких малюнках діти зображують більше речей ніж людей, найчастіше малюють меблі. Цей ммент також говорить про тривожну або невирішену сімейну ситуацію, тому дитині простіше намалювати речі, адже їх малювання не буде викликати сильної емоцвйної значущості.

2. Вважається, що фігуру найулюбленішого члена сім'ї дитина малює у деталях, старанно розфарбовує, і малює її найдовше. І навпаки, зображаючи фігуру без деяких деталей, частин тіла, малює невпевнено, тим самим передає своє негативне ставлення до цієї людини. Тривожність і конфліктність у відносинах між дитиною і певним членом сім'ї простежується у використанні штрихування у зображенні фігури цього члена сім'ї. В аналогічних ситуаціях можна простежити перемальовування і стирання. Також, розмір зображуваних фігур, а саме величина, має діагностичне значення. Наприклад, дитина зображує брата в неадекватно великих розмірах, навіть більше ніж батьків. Це говорить про те, що братові приділено дуже багато уваги у родині і він займає особливе місце в ієрархії сімейних відносин на цей момент.

Можна також простежити декілька стилів малювання в одному малюнку, особливо це стосується дітей молодшого віку. Так, наприклад, дитина одним стилем зображує мати і сестру, а іншим – батька і братів. Особливо має відмінність зображення одягу, волосся, тип його промальовування. Тому, коли дитина зображує себе можна простежити, з яким членом сім'ї вона себе ідентифікує.

3. Аналіз самого процесу малювання дає інформацію про стосунки дитини у сім'ї. Цілком нормальним є те, що деякі діти відмовляються малювати свою сім'ю, говорячи про те, що не вміють малювати, але педагог (вихователь, психолог) має налаштувати дитину на позитивне довірливе спілкування.

Сказати про те, що важливіше намалювати зайнятість кожного члена сім'ї, а не тільки зображувати їх гарно.

Бувають випадки, коли у процесі малювання дитина прикриває аркуш руками, це говорить про занижену самооцінку дитини, її невпевненість, недовіру власним силам. Таким дітям потрібна підтримка з боку дорослого у цей момент. Також, найчастіше дитина починає зображувати першим того члена сім'ї, до якого ставиться найдобріше, до кого духовно близька. Іноді перед початком малювання деяких членів сім'ї можна почути коментар дитини. Такий підхід говорить про неоднозначне ставлення або, навіть, неприязнь до одного з членів сім'ї. У коментарях самої дитини під час малювання також можна простежити ставлення до кожного члена сім'ї, але педагогу (вихователю чи психологу) не слід вступати у розмову з дитиною під час проведення цієї методики.

Виділено п'ять симптомокомплексів:

- сприятлива сімейна ситуація;
- тривожність;
- конфліктність в сім'ї;
- почуття неповноцінності в сімейних ситуаціях;
- ворожість у сімейних ситуаціях (додаток В).

Таким чином, запропонована методика проєктивного малюнку «Моя сім'я» дає можливість педагогам визначити психологічний стан дитини, її місце у сім'ї, ставлення дитини до кожно члена сім'ї, до кого з членів сім'ї дитина виявляє більшу прихильність, хто з батьків відсторонений від усіх членів сім'ї, хто приділяє найбільшу увагу динині, хто займає лідерські позиції у ієрархії сімейних відносин, з ким дитині найкомфортніше спілкуватися, а з ким дитина тримає дистанцію і чи сама дитина відчуває брак спілкування та батьківської уваги від певнго члена сім'ї. Цю методику мажуть проводити як батьки, так і вихователі, педагоги та психологи.

Детальний аналіз ролі сімейного виховання у розвитку особистості дошкільника дав змогу визначити пряму залежність останнього від успішної організації виховання дітей у сім'ї.

В експериментальній групі впроваджувалися формувальні заходи щодо розвитку особистості дошкільника. У контрольній групі «Ведмедик» виховна робота, спрямована на взаємодію з батьками, проводилася у визначеному форматі.

Подаємо основні форми взаємодії батьків та закладу дошкільної освіти у розвитку особистості дитини дошкільного віку, які направлені на реалізацію організаційно-педагогічних умов:

– спостереження за взаємодією та спілкуванням батьків і дітей;

– усне опитування, допомагає більш детально вивчити ціннісні орієнтації батьків у процесі виховання дитини;

– діагностичні методи (анкетування батьків (групове та індивідуальне), яке допомагає визначити наявність проблеми у вихованні дитини, а також вивчити власне уявлення батьків про стиль свого виховання (анкети «Виховання дитини в сім'ї», «Ігрова діяльність дитини в сім'ї», «Участь тата у вихованні дитини», «Здібна? Обдарована? Талановита?», «Які ви батьки?», «Вивчення ціннісних орієнтацій батьків») (додаток Г);

– консультації: групові та індивідуальні, які проводяться кілька разів на місяць;

– сімейні свята (групові і загальні), які проводяться разом з батьками, учасниками яких є діти, батьки і вихователі;

– сезонні виставки колективної творчості дітей і батьків, виставки дитячої творчості тощо.

Запропоновані форми та види роботи сприяли зближенню дітей і батьків, які більше дізналися про своїх дітей, про ефективні методи впливу і виховання, про власні недоліки у вихованні дітей, а вихователі, у свою чергу, встановили більш дружні стосунки з дітьми та їх батьками.

При проведенні таких заходів у батьків з'являлося більше мотивації до сумісної взаємодії з дітьми, зацікавленість у проведенні разом дозвілля при виконанні творчих робіт чи підготовці до свят. Діти також пізнали своїх батьків, спостерігали за їх поведінкою, насолоджувалисчя часом, який проводили разом,

про це свідчать висловлення дітей, їх емоційне налаштування (Марія С.: «Мені сподобалося вчити з мамою свою роль, ми сміялися і жартували, а потім разом прикрашали мій костюм на свято»; Данил К.: «Поробку ми робили разом з батьками, давно ми не збиралися разом і не робили щось цікаве»; Максим К.: «А мені сподобалося, що моя мама також виступала на святі, вона була радісна і весела, від цього і мені весело»; Софія Ш.: «Ми з мамою робили смаколики на свято, це мені дуже сподобалося, мама була спокійна і добра, і обнімала мене».

Наступний етап нашої роботи був спрямований на узагальнення і уточнення уявлень дітей дошкільного віку про моральні норми поведінки у соціумі та сім'ї хлопчиків та дівчаток, чоловіків та жінок.

З метою підвищення моральних норм поведінки в сім'ї та соціумі та з метою накопичення соціального досвіду гендерної культури ми проводили комплексну роботу і використовували різноманітні прийоми, методи та форми роботи: групові заняття («Який я хлопчик,яка я дівчинка», «Хлопчики і дівчатка – дружна сім'я», «Ми усі такі різні», «Дівчата та хлопчики»), заняття по темі морального виховання («Ми усі схожі», «Дружба», «Подорож у країну доброти», «Ввічливий кролик» тощо), різноманітні тематичні прогулянки, моделювання та обговорення ситуацій (за тематикою «Моя сім'я», «Наші обов'язки», «Сімейні свята», «Наші сімейні справи» тощо), етичні бесіди, використання творів художньої літератури на відповідну темтику з проведенням етичних бесід після прочитання творів [50], самостійна творчість дітей на певну тему (наприклад: завершення поданої вихователем ситуації або вже знайомої казки, але по-своєму, створення малюнків, колажів, поробок на такі теми, як «Моя сім'я», «Мій тато», «Моя мама», «Наша родина» тощо).

Наступною формою роботи було використання інтерактивних технологій, заснованих на вдосконаленні особистісно-орієнтованого підходу, для розвитку особистості дитини дошкільного віку, для мотивувуння самих дітей до власного розвитку. Особистісно-орієнтоване навчання є підґрунттям для тврчого вільного розвитку особистості кожного дошкільника і є одним з основних стратегічних напрямків діяльності закладів дошкільної освіти, оскільки саме інноваційна

освіта сприяє реалізації творчого розвитку та розвитку творчого потенціалу кожної особистості дитини дошкільного віку.

Спілкування та навчання з використанням інтерактивних технологій, яке будується на взаємодії з середовищем спілкуваннята навчальним оточенням, на психології людської взаємодії, сенс якого міститься в умінні організовувати спільний процеспізнання, коли через діалог здобуваються знання і досвід.

Під час дослідження нами були використані такі інтерактивні технології а саме:

«Перевтілення» – в ході цього методу роботи дитині пропонується уявити себе на місці будь-якого члена сім'ї (персонажа) та презентувати себе з позиції цієї обраної ролі.

«А що було б, коли б…?» – в ході роботи відповідно цього методу пропонується уявити і висловити думки про те: «А що було б, коли б тато не допомагав мамі…?» тощо.

«Передбачення» – дітям пропонується передбачити розвиток події чи можливий варіант вирішення тієї чи іншої ситуації (наприклад: якщо хтось із членів сім'ї буде ображати іншого і навпаки).

«За і проти» – дітям пропонується вирішити проблему з двох боків: «за» і «проти». Наприклад: чи може тато мити посуд, а мама ремонтувати автомобіль?

«Моделювання» – відбувається моделювання ситуаціїї виключно для гри між дорослим і дитиною. Робота проводиться сумісно з батьками.

«Вікторина» – проводиться у вигляді пізнавальної гри, де правилами передбачено запитання і відповіді (мовленнєві завдання, питання з різних галузей знань відповідно до програмового матеріалу та рівня знань дітей). Такий метод розширює Такий метод розширює загальний пізнавальний та мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку.

«Коло ідей» – проводиться у колі, вчить кожну дитину висловлювати свої думки і при цьому давати можливість іншим відстояти свою позицію, робити разом висновки і приймати одне рішення у колі, розвиває комунікативність і толерантність.

«Асоціативна квітка» – гра вимагає об'єднання дітей у малі групи. На дошці закріплена «серединка» квітки з певним поняттям відповідно до тематики заняття (наприклад: сім'я), кожна група дітей повинна дібрати картинки-асоціації або слова-асоціації до запропонованого поняття.

«Ланцюжок» – головна вимога даного методу – послідовність вирішення кожною дитиною певного завдання або висловлення власної думки з приводу поставленого питання. Щоб досягти певної мети, потрібно працювати злагоджено, спілкуватися один з одним і знаходити серед запропонованих дітьми рішень одне, єдине, спільне. Мета цієї гри – бути толерантним, вчитися поважати думки інших, бути терпимим, уміти вислухати товариша і прийняти позицію іншого, фти на компроміси і поважати інших.

«Мікрофон» – разом з вихователем (педагогом, психологом) діти утворюють коло, передаючи по колу один одному іграшковий мікрофон, висловлюють таким чином свої думки з приводу поставленої проблеми чи питання.

Отже, інтерактивні методи виховання і навчання дітей дошкільного віку мають велике значення для розвитку особистості дошкільників, а також увесь освітній процес побудований на впровадженні індивідуального підходу до розвитку дітей, їх зближенні з батьками, їх пізнанні самих себе.

Для наповнення сімейного середовища духовністю було забезпечено формувальний вплив вихователя на батьків через проведення спільних з батьками і дітьми свят, спортивні міні-змагання, тренінгів, семінарів, майстер-класів, а саме: семінар-тренінг для батьків «Пізнавати світ розумом і серцем», мета якого формвати ефективні засоби та навички взаємодії з дитиною, покращити рефлексію взаємин, розширити можливості розуміння батьками своїх дітей; спортивне міні-свято «Фізкультура нас єднає», метою якого є пропаганда та популяризація здорового способу життя дітей та їх батьків, розвиток комунікації та колективізму, підняття морального духу сімей; метою майстер-класудля батьків «Батьківська мудрість та любов», проведеного спільно з психологом, було ознайомлення батьків зі стилями виховання у сім'ї,

формування відповідального ставлення батьків до виховання психологічного, фізичного та морального здоров’я дітей дошкільного віку (Додаток Д).

Варто зазаначити, що головною умовою існування дружніх стосунків у дитячому колективі є відсутність конкуренції у сімейному колективі (сім’я є моделлю соціуму), а вже потім і в дитячому. Тому у процесі нашого дослідження для укріплення дружніх стосунків між батьками та дітьми, а також і між дітьми у групі, були організовані культурні походи відпочинку для дітей та їх родин:

– поход до кінотеатру;
– екскурсія до парку «Дубовий гай»;
– відвідування виставки у театрі ляльок;
– відвідування культурно-розважальних місць тощо.

У таких сімейно-групових подорожах батьки стають для дітей не батьками, а друзями, особливо у тих родинах, де, за певних обставин, батьки мало часу проводять з дітьми.

У результаті таких спільних походів діти збагачують свій кругозір, набувають досвіду відвідування культурно-масових заходів, відбувається зближення членів сім’ї, взаємопізнання та розвиок особистості дітей дошкільного віку.

Наступним кроком у розвитку особистості дошкільника було проведення вихователем щомісячного батьківського всеобуча «Основи родинної педагогіки». Гарантом успіху у родинному вихованні є міцна дружна сім’я, взаємини у якій ґрунтуються на взаємоповазі та любові один до одного, на відповідальному ставленні обох батьків до своїх обов’язків, на позитивному яскравому прикладі тата і мами, на розумінні та підтримці дітей, на запобіганні їхній фізичній та нервовій ослабленості.

Отже, батьки повинні бути зацікавлені у проблемі самовиховання, займатися самоосвітою, вміти володіти мистецтвом спілкування, вчитися розуміти свою дитину, розвивати толерантне ставлення, прагнути пізнати нові сучасні методи спілкування і виховання дітей, намагатися уникати «промахів» і помилок у виховному процесі.

Для підвищення рівня батьківської обізнаності та освіченості у питаннях особливостей розвитку нервової системи певного віку, характеристика стилів та типів виховання у сім'ї, шляхах та методах позитивної взаємодії зі своїми дітьми були проведені наступні форми роботи: організація і проведення круглих столів для вихователів та батьків «Діти – квіти нашого життя», «Здорова дитина – здорове покоління», «Готуємося до школи. Як допомогти дитині», «Мистецтво бути батьками», «Чи знаю я свою дитину?», «Роль гри у розвитку дітей», «Розвиток особистості дитини», «Розвиваємо естетичні почуття дітей», тренінгу «Успішна соціалізація у розвитку комунікативності дитини».

Шляхом проведення інтерактивної лекції було розкрито тему «Роль гри у розвитку дітей». За своєю спрямованістю дитячі ігри несуть в собі соціальний характер, відображають культуру та досвід народу та направлені на людину чи предмет, з якими дитина входить у контакт. Будь-яка гра (комунікативна, рольова, сюжетна, рухлива тощо) має позитивний вплив на дитину і забезпечує повноцінний її розвиток.

В практиці батьківського всеобучу у формі тренінгу було пропрацьовано тему «Успішна соціалізація у розвитку комунікативності дитини». Важливою умовою всебічного розвитку дитини є його яскрава, логічна, образна, правильна мова і мовлення, адже, успішно володіючи рідною мовою, самій дитині легше пізнати навколишній світ, спілкуватися з ровесниками та дорослими, дитина стає більш комунікабельною та ідбувається активний психічний і соціальний розвиток. Тому завданням взаємодії закладу дошкільної освіти і батьків у розвитку кумунікативності дитини дошкільного віку, яка впливає на становлення її як особистості, набуває актуального значення.

На результативність комунікативної діяльності дитини, в якій відбувається формування сприятливих стосунків, встановлюються контакти, виявляється взаємодія, які є дуже важливими у навчально-пізнавальній діяльності, впливають стосунки між вихованцями та вихователем. У процесі їх взаємодії та комунікації відбувається вплив на переконання та погляди, встановлюється безпосередній контакт. У межах нашого дослідження було взначено основні напрями взаємодії

з сім’єю, а саме:

– визначення та вивчення потреб батьків в освітніх послугах, які надає заклад дошкільної освіти у вихованні дітей;

– поповнення знань батькі, щодо виховання дітей з метою підвищення рівня їхньої батьківської культури та педагогічної обізнаності.

У результаті аналізу практичної взаємодії з батьками у ЗДО виявлено найефективніші форми спільної роботи з батьками:

– батьківські збори;

– консультації;

– онлайн конференції;

– диспути;

– бесіди;

– зустрічі з адміністрацією;

– тематичні виставки спільних з батьками творчих робіт;

– спільні заходи з батьками, дітьми та педагогами;

– робота батьківських комітетів;

– свята за участю дітей та батьків;

– спортивні змагання та свята;

– сімейні конкурси;

– родинні свята;

– спільні екскурсії та походи;

– благоустрій території ДНЗ спільно з батьками.

З метою збагачення батьків знаннями щодо сімейного виховання у спілкуванні вихователя і батьків було використано як традиційні так і нетрадиційні форми роботи, а саме: традиційні (індивідуальні, колективні, наочно-інформаційні). Колективними і найефективнішими виявилися такі форми роботи – конференції, зустрічі з адміністрацією, батьківські збори.

Серед індивідуальних форм роботи треба відзначити такі, як педагогічна бесіда з батьками, адже вона є найдоступнішою формою встановлення контакту з сім’єю, в якій виховується дитина. У процесі самої бесіди встановлюється

діалог, відбувається обмін думками, позиціями з того чи іншого питання щодо методів та стилів виховання дитини. Визначаються причини конфліктів у сім'ї, відбувається самоаналіз та пошуки ефективних методів взаємодії зі своєю дитиною. Активними учасикамии таких бесід можуть бути діти, батьки, вихователі, психологи.

Також ефективними виявилися і тематичні консультації для батьків, де вони могли розкуто себе почувати і спілкуватися на будь-які теми щоло виховання дітей. Разом з батьками аналізували конфліктні ситуації, девони отримували відповіді на певні питання. Така форма взаємодії з батьками допомагає вихователеві (педпгогу, психологу) надати підтримку сім'ям та висловити корисні поради. Були організовані і заочні консультації у вигляді «Скриньки запитань», де заздалегідь батьки могли написати питання, яке їх турбує і кинути до скриньки. Таким чином, вихователь мав змогу підготувати ґрунтовну відповідь. Така форма взаємодії сподобалась як батькам, так і вихователям.

Основою будь-якого діалогу з батьками та дітьми, а саме продуктивногодіалогу є уміло поставлене запитання, створення проблемно-пошукової ситуації, наданий цікавий матеріал для обговорення і аналізу, мотивація комунікативних дій батьків і дітей, прагнення дітей до самоаналізу та порівняння своїх вчинків з вчинками інших, обмін думками.

У встановленні позитивного контакту з батькам, у налагодженні педагогічної взаємодії активну участь брали вихователі, психологи та адміністрація закладу дошкільної освіти, які сприяли у налагодженні взаємодії та ефективному впливі на сім'ї та їх дітей методами морального стимулювання та педагогічного впливу.

Варто зазаначити, що у структурі стимулів особливе місце відведено моральним стимулам, які ґрунтуються на усвідомленні і розумінні батькамивідповідальності за долю дітей, їх моральне обличчя і поведінку у соціумі; необхідності безперервного саморозвитку та самовдосконалення щодо виховання дитини.

В результаті проведення методики «Задоволений спілкуванням в родинні» можна констатувати той факт, що досліджувані особи мають різні рівні прояву задоволеності собою. Так, найвищий рівень прояву не властивий жодному з респондентів, середній рівень задоволеності виявлено у 50% опитуваних, низький рівень задоволеності було виявлено у 30% досліджуваних. Кількісні показники наведені в таблиці (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Кількісні показники рівня задоволеності спілкуванням в родинні батьків та дітей

Рівень	КГ	ЕГ
Низький	44%	50%
Середній	36%	30%
Високий	0%	0%

Для кращиго сприймання ориманих результатів представимо у вигляді діаграми (ри.2.1)

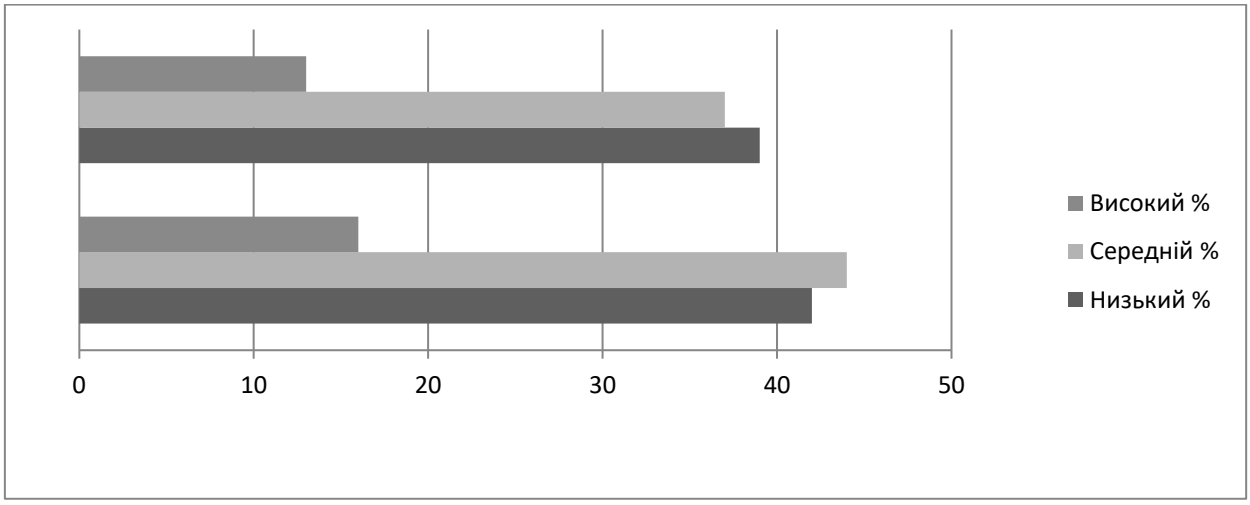

Рис. 2.1 – Кількісні показники рівня задоволеності спілкуванням в родинні

Респонденти з усіх чотирьох груп демонструють упевненість в тому, що вони обрали кожне рішення в своєму житті самостійно, навіть якщо подальші слова суперечили цьому твердженню. Це свідчить про те, що припущення з новою суспільною цінністю «бути собою» підтверджується – випробовувані

мають установку, що вони повністю відповідають за кожне рішення в своєму житті, навіть в тому випадку, коли це не відповідає дійсності (наприклад, вибір, зроблений під тиском родичів, або ситуація, в якій респондента поставили перед фактом).

Представимо результати у вигляді діаграмі (рис.2.2)

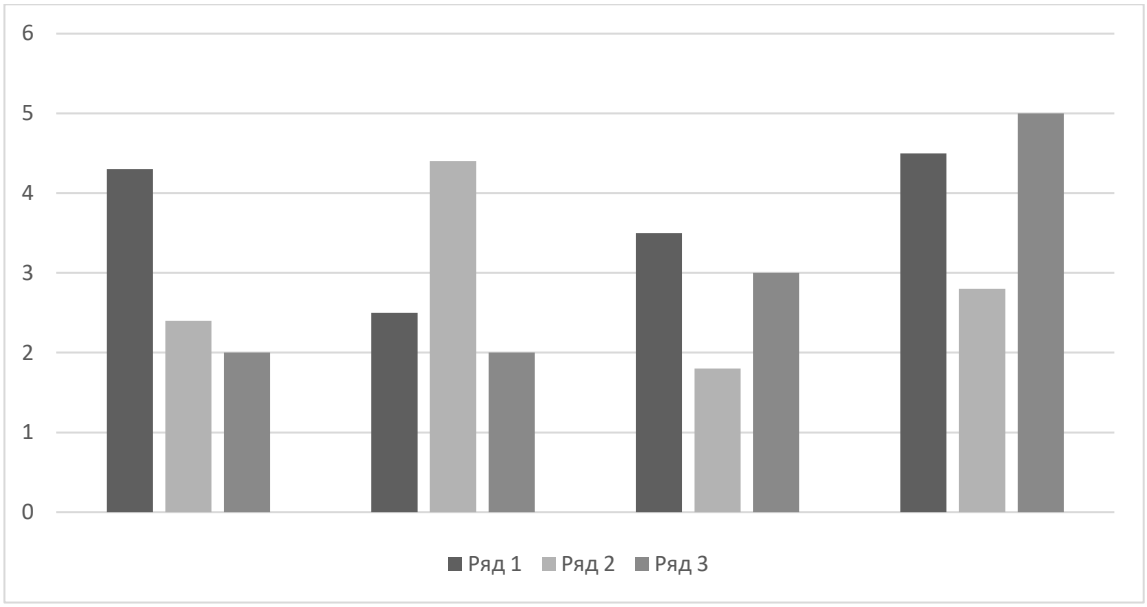

Рис. 2.2 – Кількісні показники рівня задоволеності шлюбом за методикою «Задоволений спілкуванням в родинні»

Подаємо основні форми морального стимулювання батьків до активної педагогічної взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї у вихованні дітей: взаємодія з батьками у формі бесід, консультацій з метою звернути увагу батьків щодо принципів виховання дитини; аналіз та уважне ставлення до порад і пропозицій батьків щодо умов покращення перебування дітей у закладі дошкільної освіти; підтримка та активізація батьківської активності та ініціативи; доручення батькам з пропозицією виступити з доповідями на певну тему на батьківських зборах; висловлення особистої похвали щодо відповідального ставлення батьків у вихованні дітей; доручення батькам до виконання певних відповідальних завдань; моральне заохочення з боку адміністрації (висловлення усної чи письмової подяки, вручення грамот тощо).

Зазначимо, що у взаємодії батьків та закладу дошкільної освіти

надзвичайно актуальним є психолого-педагогічний супровід, який здійснюється на принципах індивідуального, діяльнісного, диференційованого, системного та суб'єктного підходів.

Аналізуючи роботу багатьох закладів дошкільної освіти у взаємодії з батьками, робимо висновки про те, що стимулювання і активізація батьків на тих підходах, про які зазначено вище, а також взаємодія у формі діалогу – справа непроста, яка вимагає неабиякої професійної майстерності вихователів та психологів, але цілком продуктивна.

У підвищенні психолого-педагогічної культури батьків велике значення має педагогізація та психологізація сімейного мікросередовища, яка спонукає до утворення ціннісного ставлення батьків до професійної діяльності педагогів закладів дошкільної освіти.

Використання різноманітних форм роботи із сім'ями щодо взаємодії із закладом дошкільної освіти у становленні особистості дитини з урахуванням особливостей кожної сім'ї та їх членів наділяють процес педагогічного впливу оновленим спрямуванням, де самі батьки виявляють повагу один до одного і до дитини, поважають її думку, дбайливо і з розумінням ставляться до дитини, підтримують її і виявляють справжню любов за будь-яких обставин. Вихователь взаємодіє з батьками і сприяє підвищенню рівня батьківської обізнаності у питаннях виховання дитини, їх впливу на розвиток и становлення особистості дитини, тим самим вихователь комфортно почуває себе, прагне самовдосконалення та професійного розвитку, оволодіння інноваційними технологіями у взаємодії із закладом дошкільної освіти і сім'єю.

Серед завдань щодо підвищення ефективності взаємодії закладу дошкільної освіти і сім'ї у розвитку та становлення особистості дитини дошкільного віку виокремемо такі, як: забезпечення на партнерській основі взаємодію закладу дошкільної освіти і родини; будувати взаємодію закладу дошкільної освіти та сім'ї на принципі гуманізації; спонукання батьків до бажання бути обізнаними у сучасному освітньому просторі нашої країни; стимулювати активну позицію батьків у взаємодії закладу догкільної освіти і

сім'ї у розвитку особистості дитини; надання батькам иевної інформації про нетрадиційні форми роботи з дітьми, вводити інноваційні методики виховання; створювати атмосферу спільних інтересів, позитивно налаштовувати батьків до виконання спільних творчих проєктів; узгоджувати з батьками режим дня як у закладі дошкільної освіти, так і у сім'ї; сприяти процесу рефлексії як дітей, так і батьків; актуалізувати психолого-педагогічний потенціал сім'ї; сприяти процесу рефлексії як дітей, так і батьків; актуалізувати психолго-педагогічний потенціал сім'ї.

Отже, робота батьківського всеобучу була направлена на те, щоб прийти до спільної позиції батьків і педагогів у вихованні дітей та розвитку їх особистості, налаштування на потребу особистісного та професійного самовдосконалення, встановлення взаємодії з батьками на гуманістичних засадах. З цією метою результати роботи з батьками виявилися у такій реалізації: розкрито питання ролі батька і матері у вихованні дівчаток і хлопчиків; розвинуто рівень бажання і готовності самих батьків на розкриття з дитиною будь-яких питань (сенс життя, народження, любов, довіру, прощення тощо); популяризація соціальних та сімейних цінностей; ознайомлення батьків з типами та стилями виховання, з ефективними методами формування активності дітей; запропоновано та надано домомогу батькам у вихованні почуття самодостотності та впевненості у своїх силах.

2.2. Аналіз результатів дослідження

Для того, щоб визначити вплив батьків, їх виховання на розвиток особистості дітей дошкільного віку було проведено опитування, яке відбувалося індивідуально з кожною дитиною у позитивній довірливій атмосфері. Результатами опитування дітей, які беруть участь в експерименті показав, що 60% дітей цілком позитивно сприймають спілкування з батьками, було простежено їх задоволення від цих спогадів і самоаналізу, при цьому лише 20%

спілкування відбувається з батьком, а 50% переважає взаємодія з матір'ю; 30% дітей вважають, що від стосунків у сім'ї залежить їх настрій щодня; 35% дітей хотіли б наслідувати лише окремі риси характеру батьків; 50% прагнули бути повністю схожими на батька чи матір; лише 15% дітей виявили негативні емоції від взаємодії з батьками (діти ніяковіли, не бажали відповідати на питання тощо).

В результаті аналізу проєктного малюнку «Моя сім'я», який здійснювався за кількістю балів, набраних відповідно до певних симптомів, дали такі показники, як: сприятлива сімейна атмосфера, тривожність, конфліктність, почуття неповноцінності, ворожості. На підставі саме таких показників виявлено наявність у дітей вище згаданих симптомів і рівні впливу на них сімейнихвідносин (таблиця 2.2.).

Таблиця 2.2

Аналіз результатів проєктного малюнку «Моя сім'я»

Сприятлива сімейна атмосфера	Тривож ність	Конфліктність	Почуття неповноцінності	Ворожість
0,5	0,4	0,1	0,1	0,2
0,7	0,4	0,3	0,2	0,1
0,3	2,5	2,0	0,1	0,4
0,8	0,1	0	0	0
0,5	0,2	0,1	0,2	0,2
0,7	0,5	0,3	0,2	0
0,2	4,5	2,3	0,5	0,5
0,6	0,3	0,3	0,2	0,2
0,6	0,3	0	0,2	0
0,6	0,5	0	0,2	0
0,5	0,4	0,1	0,1	0,2
0,7	0,4	0,3	0,2	0,1
0,3	2,5	2,0	0,1	0,4
0,8	0,1	0	0	0
0,5	0,2	0,1	0,2	0,2
0,7	0,5	0,3	0,2	0
0,2	4,5	2,3	0,5	0,5
0,6	0,3	0,3	0,2	0,2
0,6	0,3	0	0,2	0
0,6	0,5	0	0,2	0

Продовження таблиці 2.2

0,5	0,4	0,1	0,1	0,2
0,7	0,4	0,3	0,2	0,1
0,3	2,5	2,0	0,1	0,4
0,8	0,1	0	0	0
0,5	0,2	0,1	0,2	0,2
0,7	0,5	0,3	0,2	0
0,2	4,5	2,3	0,5	0,5
0,6	0,3	0,3	0,2	0,2
0,6	0,3	0	0,2	0
0,6	0,5	0	0,2	0
26,5	29,1	16,2	5,7	4,8

Здійснюючи аналіз показників таблиці, робимо такий висновок: у родинах під номером № 1, 11, 12 діти відчувають тривожність (0,4 б.), яка присутня у родинах зі сприятливою сімейною атмосферою. Натомість у родинах зі сприятливою взаємодією усіх її членів (0,7 б.) діти відчувають тривожність (№ 2, 12, 22). Тривожна ситуація спостерігається у родинах № 3, 13, 23, оскільки простежуються високі показники по всім несприятливим параметрам. І найсприятливіша ситуація виявилася у родина № 4, 14, 24 (0,8 б.).

Тривожність за усіма показниками відчувають діти у родинах № 5, 15, 25 навіть незважаючи на загальну сприятливу ситуацію у сім’ях. Рівень підвищеної тривожності у дітей спостерігається відповідно до показників у родинах № 6, 16, 26, хоча атмосфера у сім’ях цілком позитивна і довірлива.

У сім’ях № 7, 17, 27 діти також відчувають підвищену тривожність, оскільки саме у цих сім’ях простежуються найвищі бали за прказником тривожності, виражена конфліктність (0,5 б.).

Дещо підвищений рівень ворожості і тривожності простежується у сім’ях № 8, 18, 28, а у сім’ях № 9, 19, 29, 10, 20, 30 – сприятлива сімейна атмосфера , але виявляється незначний показник тривожності.

Отже, подаємо загальну суму балів відповідно до показників: симптомокомплекс «сприятлива сімейна атмосфера» – 26,5 б.; симптомокомплекс «тривожність» – 29,1 б.; симптомокомплекс «конфліктність» – 16,2 б.; симптомокомплекс «почуття неповноцінності» – 5,7 б.;

симптомокомплекс «ворожість» – 4,8 б.

Для розуміння більш загальної картини розуміння сімейних відносин ми розділили сім'ї на групи за рівнем батьківсько-дитячих відносин.

Високий рівень батьківсько-дитячих відносин мають ті малюнки дітей, в яких відображено повну сім'ю, присутні усі члени сім'ї, в самому центрі малюнку знаходиться сама постать дитини, промальована ретельно кажна лінія, простежується спокій у рухах, позах, дитина і дорослі зображені усміхненими.

На малюнках простежується середній рівень батківсько-дитячих відносин, де зображені не усі члени сім'ї, хтось відсутній, дитина зображує себе осторонь від батьків. Через штрихування фігур, відсутність у зображуваних деяких частин тіла простежується наявність ворожості. Так у малюнках цього рівня наявні родичів, які не проживають з членами сім'ї (тітка, дядько та ін.) та домашні тварини.

Показниками низького рівня батьківсько-дитячих відносин є наявність у малюнках дітей одного з членів родини з предметом, який є загрозливим для дитини (наприклад, ремінь), вираз обличчя дитини виглядає заляканим, а також за рахунок використання темних фарб простежується відчуття емоційної напруги. Через зображення таких деталей як розчепірчені пальці, вискалений рот, розведені руки простежується наявність ворожості дитини по відношенню до батьків.

В результаті аналізу методики проєктного малюнку «Моя сім'я» було встановлено, що високий рівень батьківсько-дитячих відносин можна спостерігати у трьох сім'ях . Ці діти зображують батьків і себе усміхненими, щасливими, чітко промальовують усі лінії, а самі малюнки яскраві, присутня позитивна атмосфера. Визначено, що 21 сім'я має середній ріень батьківсько-дитячих відносин. Наприклад, на малюнку зображена уся сім'я, усі члени сім'ї усміхнені, окрім її самої, оскільки рот відсутній взагалі. У всіх членів сім'ї на малюнку руки розставлені в сторони, це свідчить про те, що дитина себе почуває не дуже комфортно серед своїх рідних. Шість сімей в результаті аналізу опинилися на низькому рівні батьківсько-дитячих відносин.

Відображені почуття знедоленості та суму, оскільки він намалював себе і тата дещо віддалено один від одного. За малюнком видно, що тато займає агресивну позицію, оскільки пальці зображені довгими, а руки розкинуті у різні сторони. Крім цього спостерігається відсутність на малюнках матері. Після аналізу цієї роботи розуміємо, дитина незадоволена ставленням батьків до нього і своїм становищем у сім'ї. На малюнку Анни О. відсутнє зображення самої дитини. Це говорить про труднощі самовираження дитини у спілкуванні з членами сім'ї, простежується відсутність почуття єдності з сім'єю.

Варто відзначити, що у більшості дітей в результаті аналізу їх робіт виявилася занижена самооцінка, оскільки вони зображують себе далі від членів сім'ї, ніж усіх інших.

Отже, за результатом проведеної методика проєктного малюнку «Моя сім'я» і, відповідно, проведеного аналізу робіт дітей, підсумовуємо:

У групі № 1 – 3 дитини (10%), сім'ї яких мають високий рівень батьківсько-дитячих відносин, сприятливий стан взаємодії, сім'ї № 4, 14, 24.

У групі № 2 – 21 дитина (70 %), у сім'ях яких поряд зі сприятливою атмосферою виявляється тривожність дітей, це сім'ї № 1,2 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 18, 19, 21, 22, 25, 26, 28, 29.

Група № 3 – у 6 дітей (20%), в сім'ях яких простежується яскраво виражений рівень тривожності.

Отже, підсумуємо, що у дітей, сім'ї яких брали участь в експерименті, простежується конфліктність, тривожність, відчуття неповноцінності, які пов'язані з відносинами між членами сім'ї. Результати даної методики представлені на рисунку 2.3.

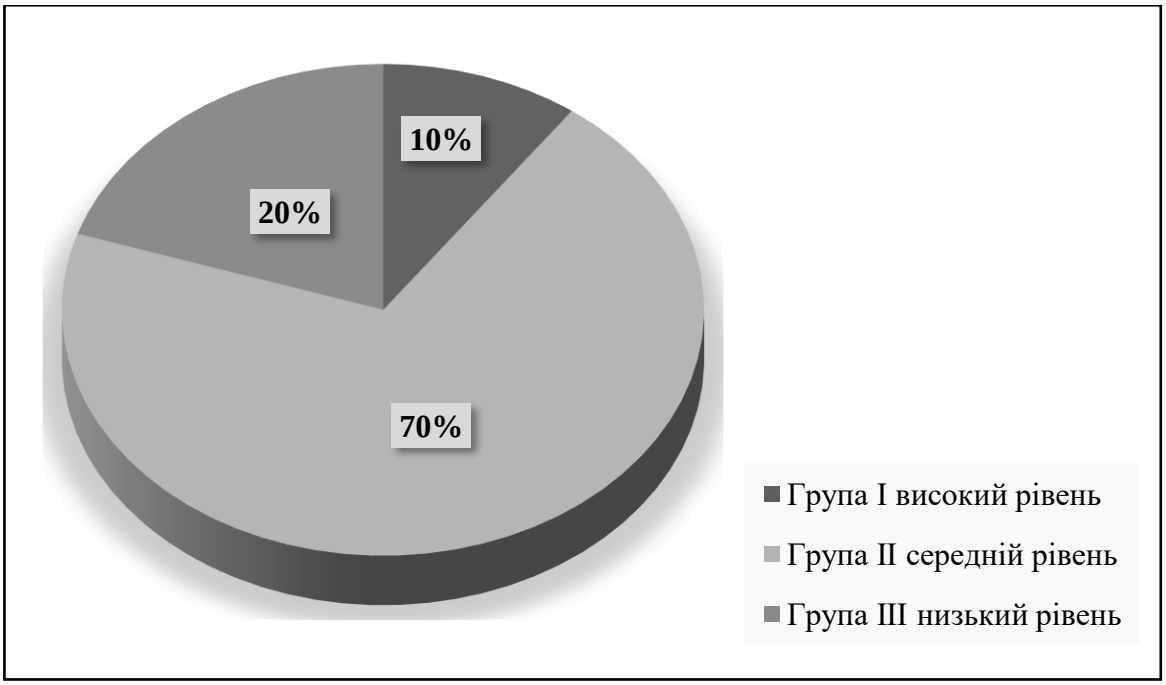

Рисунок 2.3 – Рівень батьківсько-дитячих відносин («Моя сім’я»)

Зазначимо, що судячи з результатів тесту, не в усіх сім’ях панують позитивні батьківсько-дитячі відносини. Цей процес постійно змінюється, на нього впливають різні фактори, один з яких – самоосвіта та самовдосконалення батьків у питаннях виховання дітей.

Також, у ході експерименту був проведений тест батьківського ставлення (за А. Варга, В. Століна), за результатами якого були зроблені наступні висновки: шкала «Прийняття/Заперечення». Високі результати показали 18 сімей з 30 досліджуваних (від 24 до 33), що засвідчує факт позитивного ставлення до дитини у сім’ї. Батьки в такому випадку приймають індивідуальність своєї дитини, приймають її такою, яка вона є, поважають її, підтримують і схвалюють її інтереси, мотивують. Лише двоє дорослих отримали низький рівень балів (від 0 до 8), це є свідченням того, що батьки відчувають переважно негативні емоції по відношенню до своїх дітей, а саме: роздратування, досаду, розчарування, злість тощо. Самі дорослі дають низьку оцінку своїй дитині, не вірять в її успіх і, найчастіше, таким ставленням дратує свою дтитину.

Високі показники (від 7 до 8) набрали до 90% досліджуваних за шкалою «Кооперація», що говорить про наступне: дорослий приймає індивідуальність

своєї дитини, високо оцінює її здібності, намагається у спілкуванні бути на рівних умовах з дитиною, заохочує її самостійність.

До шкали «Симбіоз» відносимо 60% випробовуваних, в сім'ях яких відсутня психологічна дистанція між дорослими і дітьми, батьки загалом намагаються захистити дитину від негараздів, задовольнити розумові та емоційні потреби, намагаються завжди бути ближче до дитини. І лише у 20% (неповна та багатодітна сім'я) спостерігається встановлення психологічної емоційної дистанції у спілкуванні з дитиною, піклування проявляється на низькому рівні.

За шкалою «Контроль» усі 30 сімей, батьки яких показали середній бал за даною шкалою, характеризуються помірним контролем з боку батьків по відношенню до дітей, відсутні ангресивні дисциплінарні обмеження.

До шкали «Ставлення до невдач дитини» відносимо 30% випробовуваних сімей, які вважають дитину невдахою. Батьки впевнені у тому, що дитина – невдаха і не може відповідно свого віку усе розуміти і бути правою у чомусь, дитина є нетямущою. Такі батьки ігнорують почуття і думки дитини, її захоплення, інтереси,бо вважають їх несерйозними.

Зазначимо, що «кооперація» є найбільш оптимальним рівнем батьківських відносин, оскільки вона є соціально бажаним образом поведінки батьків. В таких відносинах батьки відчувають почуття гордості за свою дитину, високо оцінюють її здібності і тим самим мотивують її, заохочують самостійність та ініціативу. В такій взаємодії батьки баттки знаходяться на одному рівні у спілкуванні з дитиною; відсутнє приниження, применшення важливості думки дитини.

Взаємодія у площині «симбіоз» і « маленький невдаха» відносимо до нейтрального рівня взаємин між батьками та дітьми. Негативний рівень батьківських відносин («авторитарна гіперсоціалізація» та «відкидання») подаємо у такій характеристиці: батьки сприймають свою дитину молодшою від її справжнього віку, не надають право вибору, самостійності, прагнуть задовольнити усі потреби дитини, захистити від неприємностей і труднощів. Такі батьки будуть вимагати дисциплінованої поведінки і послуху, але у самих

виникає відчуття досади, роздратування, злості до дитини.

Дані з приводу проведеного опитування батьків щодо ставлення їх до дітей (А. Варга і В. Століна) подаємо у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Рівень батьківських відносин за опитуванням батьківського ставлення до дітей (А. Варга, В. Столін)

№ сім'ї	Тип сімейного виховання
1	симбіоз, прийняття-відкидання
2	кооперація, прийняття-відкидання
3	контроль, прийняття-відкидання
4	кооперація
5	прийняття-відкидання, симбіоз
6	симбіоз, кооперація
7	прийняття-відкидання
8	кооперація
9	симбіоз, кооперація
10	маленький невдаха, симбіоз
11	маленький невдаха, симбіоз
12	контроль, прийняття-відкидання
13	кооперація
14	симбіоз, прийняття-відкидання
15	кооперація
16	прийняття-відкидання, симбіоз
17	симбіоз, прийняття-відкидання
18	контроль, прийняття-відкидання
19	прийняття-відкидання, симбіоз
20	симбіоз, кооперація
21	кооперація, прийняття-відкидання
22	прийняття-відкидання
23	Кооперація
24	симбіоз, кооперація
25	симбіоз, кооперація
26	симбіоз, кооперація
27	прийняття-відкидання
28	кооперація, прийняття-відкидання
29	Кооперація
30	маленький невдаха, симбіоз

Результати щодо типів виховання, які переважають у сім'ях наведені у таблиці 2.4 та графічному рисунку 2.4.

Таблиця 2.4

Переважаючі типи батьківського виховання

Типи виховання	Кооперація		Симбіоз		Контроль		Приняття-відкидання		Маленький невдаха	
	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%
	9	30,0	9	30,0	3	10,0	6	20,0	3	10,0

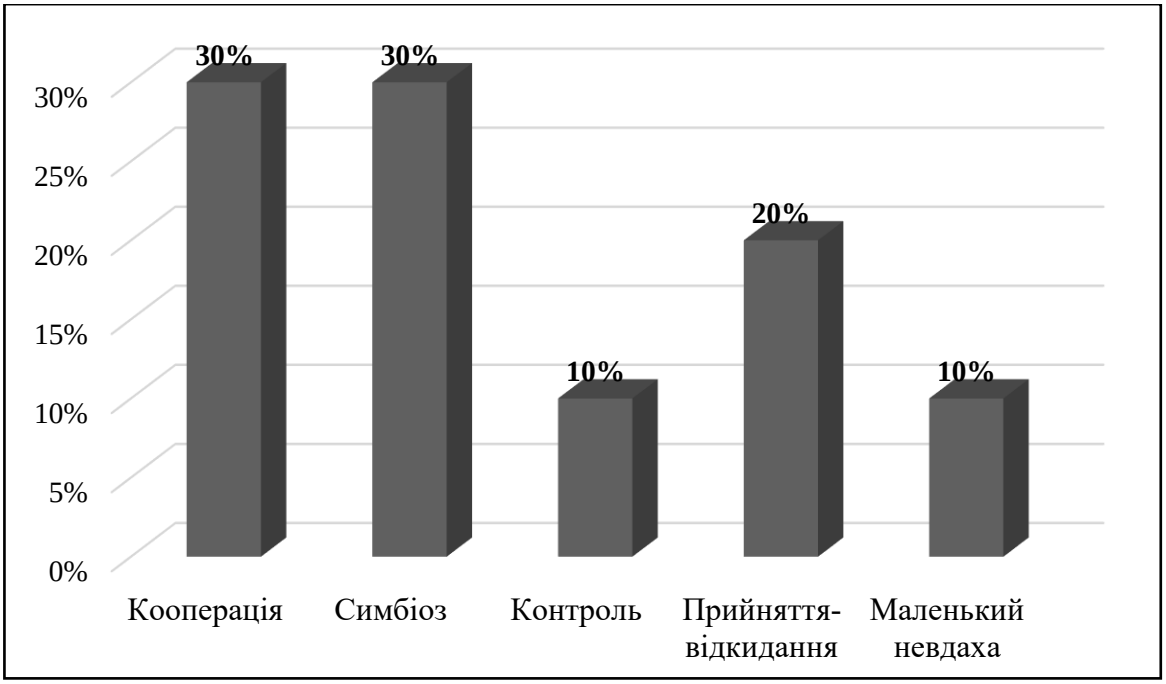

Рисунок 2.4 – Переважаючі типи батьківського виховання (за методикою А. Я. Варга, В. В. Столін)

За результатами вище згаданої методики робимо висновок про те, що: у 9 сімей наявні оптимальні батьківськи взаємини (30%); 15 сімей тримають взаємини на нейтральному рівні (50%); у 6 сім'ях переважають відносини, які мають негативний характер (20%).

«Кооперація» є переважаючим типом виховання у сім'ї. Найсприятливішим типов виховання вважаємо «симбіоз», окільки він є нейтральним. Але напружує той факт, що більша частина бвтьків визначає свій стиль виховання як «прийняття-відкидання». Тобто, з одного боку батьки приймають і люблять свою дитину, а з іншого – дитина дратує їх своєю поведінкою. Це є свідченням того, що у багатьох сім'ях переважають неефективні відносини, які призводять до тривожності самих дітей. Результати

тесту подаємо на рисунку 2.5.

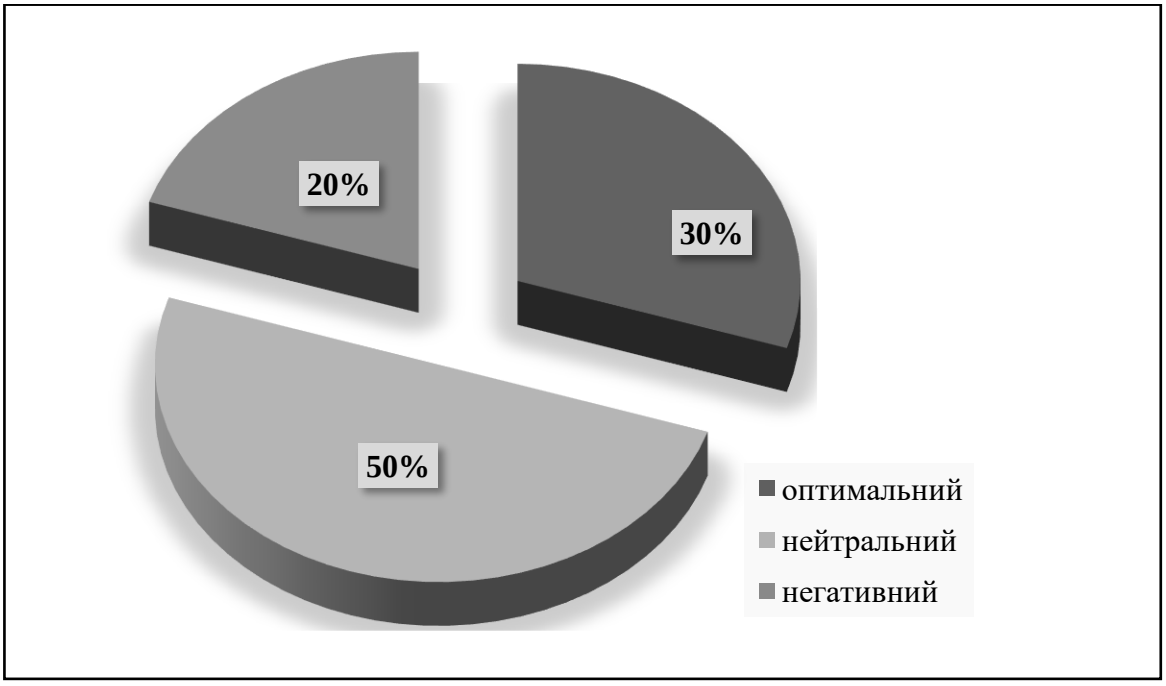

Рисунок 2.5 – Рівень батьківських відносин (за методикою А. Я. Варга і В. В. Столін)

У результаті проведеного дослідження визначимо, що у відносинах між батьками і дітьми переважає нейтральний (середній) рівень батьківсько-дитячих відносин, який має характеристику недостатньо насиченого емоційного спілкування. Батьки прагнуть постійно опікувати та контролювати дитину, не надаючи їй самостійності. Такі взаємини негативно впливають на розвиток особистості дитини.

Натомість є сім'ї, у яких панує комфортна атмосфера, де відчувається взаємоповага і допомога, батьки мотивують дитину і заохочують на нові звершення. Такий тип взаємодії тільки покращує розвиток особистості дитини і батьківське виховання має позитивний вплив.Також є родини, де вплив сімейного виховання тільки шкодить дитині у становленні і розвитку її особистості. Це неблагонадійні сім'ї, де батьки не прагнуть самонавчатися заради комфорту дітей. Отже, вплив сім'ї є провідним фактором розвитку особистості дитини дошкільного віку, адже саме під цим впливом визначається подальша доля людини.

2.3 Вплив основних процесів формування культури взаємин дітей в сім'ї

Одним із завдань констатувального етапу експерименту було вивчення ролі педагогів та батьків у вихованні культури спілкування у дошкільників. Анкетування вихователів дало можливість виявити розуміння педагогами важливості даної проблеми і використання ними форм, методів, засобів, які сприяють засвоєнню дітьми етичних норм і правил міжособистісної взаємодії. Аналізуючи відповіді педагогів на запитання анкети, ми дізналися, що не всі з них мають фахову освіту.

Біля 30% опитуваних мають диплом з іншого фаху, однак, багато років працюють в закладі дошкільної освіти, тому вважають, що компетентні з даної проблеми. Залучали до анкетування вихователів різних груп для більшої кількості респондентів. З'ясувалося, що всі педагогоги відводять важливе місце цій проблемі, оскільки комунікативний аспект охоплює всі освітні лінії і є невід'ємною складовою будь-якої діяльності.

В освітньому процесі ЗДО питання виховання культури спілкування дошкільників розглядається постійно, внесено до календарного плану, розглядається на різних формах роботи з батьками. Відповіді на питання, чи звертають увагу вихователі на культуру спілкування дітей також були одностайні.

Всі зазначили, що постійно контролюють мовленнєві висловлювання дітей, роблять зауваження, коли дитина порушує етичні норми, пояснюють, що слід уникати образливих слів, бути толерантним і чуйним до інших. Якщо виявляється, що дитина не дотримується культурних форм спілкування, то 46% педагогів вдаються до профілактичних бесід, 24% – ставлять в приклад інших (хоча, на нашу думку, не варто порівнювати дітей, особливо коли це стосується їхньої поведінки, вчинків), а решта (30%) повідомляють батьків і спільними зусиллями намагаються вплинути на дитину. Щодо використання методів роботи з дітьми з метою формування зазначеної якості, відповіді були різними.

Більшість педагогів виділили бесіду, читання художньої літератури, вправи, розігрування мовленнєвих ситуацій, драматизацію та інсценізвцію. Чомусь тільки невеликий відсоток педагогів (18%) зазначили про використання різних видів ігор, під час яких виникає комунікативна взаємодія між однолітками.

Комунікативну гру ніхто з педагогів не виділив. На нашу думку, педагогіги просто у практичній діяльності не оперують відповідним терміном, але самі ігри можуть мати місце у життєдіяльності дитини. Нами було виділено серед переліку методів такі, які відповідали комунікативній грі. Це різного роду ситуації, ділова гра, розігрування діалогів тощо. Пояснюючи сам термін «комунікативна гра», педагоги не дали чітково наукового визначення, але саму суть розуміють. Пояснюючи, що це гра, яка забезпечує спілкування між дітьми. Однак, ніхто не зазначив що використовують цю гру як засіб розвитку комунікативної культури. На запаитання, чи організовують педагоги комунікативні ігри, більшість з них написали, що «так». У перелік увійшли вище перераховані методи, розігруванню діалогів надавали перевагу.

Частина з вихователів зазначили, що постійно, читаючи твори художньої літератури, організовують з дітьми розігрування сюжетів і цим самим розвивають комунікативні здібності дитини і виховують культуру спілкування. Стосовно педагогічного супроводу ніхто не зазначив, що він ведеться і яким чином. Тому на етапі формування ставимо завдання ознайомити педагогів з даним терміном і методичними рекомендаціями. Таким чином, у ЗДО ведеться робота з виховання культури мовлення дітей, але комунікативна гра не виокремлюється як ефективний засіб розвитку вказаної якості. Анкетування батьків було спрямоване на те, щоб через їх відповіді отримати більше інформації про кожну дитину, оскільки, на відміну від вихователів, анкетування було відкритим.

Всі батьки визначили поставлену проблему актуальною і своєчасною. Зазначили, що уміння спілкуватися забезпечить дитині успішність у подальшому життя. 46% батьків 41 стверджують, що діти використовують ввічливі слова, але в більшій мірі під час спілкування з дорослими. 32% зазначили, що час від часу

говорять, в переважній більшості, коли дякують чи вітаються. Решта (22%) відповіли, що не використовують, тільки тоді говорять, коли дорослий зверне на це увагу і запропонує дитині полякувати чи привітатися. Незначний відсоток батьків написали, що їхня дитина проявляє чуйність та турботу по відношенню до них, особливо тоді, коли хтось із членів родини захворів. Син чи донька вживають ласкаві звернення, проявляють бажання допомогти по господарству.

Щодо сформованості уміння слухати не перебиваючи співрозмовника, тільки 12% батьків зазначили, що у дитини сформоване таке уміння. Решта батьків, або випустили це запитання, або написали, що дитина весь час перебиває коментарями, або запитаннями, не даючи співбесіднику закінчити свій вислів. І це означає, що в дитини дане уміння не сформоване. Відповідаючи на запитання до яких дій вдається дитина, вирішуючи конфліктні ситуації, батьки надали такі відповіді: 32% батьків зазначили, що дитина вступає в переговори, мотивуючи свою поведінку; 14% – застосовує силу; 34% – уникає прямих конфліктних ситуацій; 20% – скаржиться на інших, сподіваючись отримати від батьків підтримку, навіть тоді, коли вона не права. На запитання «Чи володіє Ваш дитина способами ввічливого поводження зі знайомими та близькими?

Які мовленнєві звернення вона при цьому використовує?» отримали наступні відповіді: 35% батьків дали ствердувальну відповідь, виділили слова вітання, прощання, вибачення, ласкаві слова-характеристики, ніжні слова, зокрема «матуся», «дідусь», «моя рідненька», «дорогенька мамочка» та ін. 50% зазначили, що їхня дитина частково володіє способами культурного поводження із іншими.

Така поведінка спостерігається під час спілкування із рідними, а із знайомими дитина веде себе стримано, обмежуючись тільки словами привітання та вибачення. 15% – зазначили, що у дитини ще не сформовані навички культурного спілкування, вона забуває привітатись, не вибачається, порушуючи окремі правила, практично не використовує формул мовленнєвого етикету.

Співставивши результати анкетування і обстеження дошкільників, ми встановили певну залежність, відповіді батьків співвідносились із визначеними

рівнями сформованості культури спілкування їхніх дітей. Усі батьки зазначили, що реагують на порушення правил культурного спілкування їхніми дітьми. Це може бути зауваження, прохання сказати те чи інше приємне слово, спонукання дитини до вибачення тощо. Найбільш ефективними способами виховання культури спілкування батьки вважають власний приклад, читання художніх творів, бесіду з дитиною. На жаль, ніхто не виділив ігрову діяльність, серед якої може бути комунікативна гра.

Отже, батьки розуміють важливість даної проблеми, намагаються вплинути на виховання у своєї дитини зазначеної якості, але цілеспрямованою їхзню роботу назвати не можна. Тому, на нашу думку, потребують педагогічної просвіти у даному напрямку.

ВИСНОВКИ

У роботі представлено теоретичний аналіз та практичне розв’язання наукової проблеми впливу сімейного виховання на розвиток особистості дитини дошкільного віку.

Метою дослідження стало визначення та експериментальна перевірка впливу сімейного виховання на розвиток особистості дитини дошкільного віку. У зв’язку з цим теоретична частина дослідження була побудована на вивченні основних понять дослідження та собливостей типів та стилів сімейного виховання та їх впливу на розвиток та становлення особистості дитини дошкільного віку. Для досягнення мети було виконано наступні завдання:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначено зміст ключових понять дослідження: сім’я, сімейне виховання, стилі та типи сімейного виховання, дитина дошкільного віку. Отже, сім’я є важливою і вагомою ланкою у формуванні системи цінностей, через набуття яких дитина соціалізується і вибудовує взаємини у суспільстві. Таким чином, сім’я є найбільш вагомим виховним інститутом у житті кожної людини. Найголовніша роль увихованні дітей належить батькам і саме від тих цінностей, які будуть прищеплені дитині у процесі спілкування і взаємодії з батьками та рідними і залежить її подальша доля у суспільстві та особистому житті.

2. Вказано нормативно-правові аспекти, в який висвітлено вплив сімейного виховання на розвиток особистості дитини дошкільного віку. Такими документами є Конституція України, де сім’я, дитинство, материнство та батьківство охороняються державою; Сімейний кодекс України наголошує на на тому, що сімейні стосунки будуються навзаємній повазі, любові та підтримці, партнерських засадах, на забезпеченні кожної дитини сімейним вихованням, надання їй можливості для духовного та фізичного розвитку; Закон України «Про охорону дитинства»; Загальна декларація прав людини, де сім’я є природним і основним осередком суспільства; Декларація прав дитини та

Конвенція про права дитини, де вказується на те, що дитина для гармонійного і повноцінного розвитку особистості потребує дюбові.

3. Розкрито сутність типів і стилів сімейного виховання та їх вплив на розвиток особистості дошкільника. Отже, існують основні чотири стилі виховання : авторитарний, демократичний, ліберальний, потуральний. Авторитарний стиль виховання передбачає підпорядкування вихованця, дитини, волі вихователя – батьків. Демократичне виховання, в якому йде розподіл повноважень між батьками і дітьми. Ліберальний стиль виховання, в якому, по суті, відсутня участь батьків у процесі виховання і навчання дитини. Потуральний стиль виховання переважає у тих родинах, де батьки байдуже ставляться до розвитку дитини, але як показують дослідження та практика, не існує виразного одного стилю виховання, адже сімейне виховання є дуже особливим процесом, який характеризується індивідуальністю кожної окремої сім'ї. Тому, найчастіше, ці стилі виховання у сім'ях є змішаними, які не можна віднести однозначно до одного конкретного стилю виховання.

4. Визначено взаємозв'язок закладу дошкільної освіти у вихованні і становленні дитини як особистості. Отже, спілкування з батьками було направлене на те, щоб прийти до спільної позиції батьків і педагогів у вихованні дітей та розвитку їх особистості, налаштування на потребу особистісного та професійного самовдосконалення, встановлення взаємодії з батьками на гуманістичних засадах. З цією метою результати роботи з батьками виявилися у такій реалізації: розкрито питання ролі батька і матері у вихованні дівчаток і хлопчиків; розвинуто рівень бажання і готовності самих батьків на розкриття з дитиною будь-яких питань (сенс життя, народження, любов, довіру, прощення тощо); популяризація соціальних та сімейних цінностей; ознайомлення батьків з типами та стилями виховання, з ефективними методами формування активності дітей; запропоновано та надано домомогу батькам у вихованні почуття самодостотності та впевненості у своїх силах.

5. Розкрито сутність педагогічного експерименту. Базою дослідження було обрано старшу групу ДНЗ (ясла-садок) № 270 «Іскринка» Запорізької

міської ради Запорізької області. У межах нашого експерименту взяли участь 30 дітей і відповідно 30 сімей. Для визначення впливу сімейного виховання на розвиток особистості дошкільників було використано теоретичні, емпіричні, діагностичні та статистичні методи дослідження. В результаті проведеного дослідження визначимо, що у відносинах між батьками і дітьми переважає нейтральний (середній) рівень батьківсько-дитячих відносин, який має характеристику недостатньо насиченого емоційного спілкування. Батьки прагнуть постійно опікувати та контролювати дитину, не надаючи їй самостійності. Такі взаємини негативно впливають на розвиток особистості дитини. Натомість є сім'ї, у яких панує комфортна атмосфера, де відчувається взаємоповага і допомога, батьки мотивують дитину і заохочують на нові звершення. Такий тип взаємодії тільки покращує розвиток особистості дитини і батьківське виховання має позитивний вплив.Також є родини, де вплив сімейного виховання тільки шкодить дитині у становленні і розвитку її особистості. Це неблагонадійні сім'ї, де батьки не прагнуть самонавчатися заради комфорту дітей.

Отже, вплив см'ї на особистісний розвиток дитини є незаперечним. Сьогодні ми чітко усвідомлюємо, що саме сім'я є базисом, від стану і морально-психологічного клімату в якому значною мірою залежить формування здорових потреб дітей. Також варто підкреслити, що розвиток та зміцнення таких важливих соціальних інститутів як заклад дошкільної освіти, сім'я, соціум забезпечують сприятливі умови як для життя, так і для виховування дітей, забезпечують умови розвитку гармонійної, повноцінної особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабенко Н. Г. Педагогічна культура батьків та сучасні освітні тенденції. *Дошкільний навчальний заклад*. 2015. № 1. С. 2-8.

2. Дуб Н. Щаслива дитина - благополучна родина. Тренінгове заняття з батьками. *Дитячий садок*. 2015. № 12 С. 46-49.

3. Закон України «Про охорону дитинства» URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/2402-14 (дата звернення: 22.04.2019).

4. Макаренко А. С. Книга для батьків. Київ : Радянська школа,1978. 327 с.

5. Родинна педагогіка : навч.-метод. посіб. / А. А. Марушкевич, В. Г. Постовий, Т. Ф. Алексеєнко та ін. Київ : Видавець ПАРАПАН, 2002. 216 с.

6. Семенова Н., Сільчук А. Формування педагогічної культури батьків як основа взаємодії дошкільного навчального закладу та сім'ї. *Гірська школа українських Карпат*. 2016. № 14. С. 114-118.

7. Сідач І. Культура взаємин батьків та дітей, її суть та зміст. Освіта й управління. 2003. № 4. С.102-109.

8. Сінельнікова Н. О. Педагогічна культура батьків як умова ефективного виховання дітей. *Імідж сучасного педагога*. 2015. № 5. С. 56-58.

9. Цимбалюк І. Психологічні аспекти педагогічної культури батьків. *Вісник кафедри педагогіки, психології та корекційної освіти*. Випуск 21. Рівне, 2017. С.4-12.

10. Хартман О. Ю. Психологічні чинники становлення відповідальності батьків за розвиток дитини дошкільного віку. URL: http://lib.iitta.gov.ua/ 5055/1/aref%5B1%5D.Pdf (дата звернення: 21.04.2019).

11. Гоміна Т. С., Гончар О. Ю. Педагогіка сімейного виховання :нав. посіб. Луганськ : Альма-матер, 2012. 523 с.

12. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

13. Дмитренко А. Н., Мармазинська П. Є., Тарновська О. С. Психологія сімейного виховання. Чернівці : Прут, 2001. 280 с.

14. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1040 с.

15. Ерніязова В. Стиль сімейного виховання і самооцінка дитини. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2009. № 3. С. 224-228.

16. Іванов Д. І. Психологічний аналіз системи дитячо-батьківських відносин в парадигмі глибинної психології. Одеса : 2005. 20 с.

17. Історія педагогіки / за ред. М. С. Гриценка. Київ : Вища школа, 2023. 448 с

18. Ковбас Б., Костів В. Родинна педагогіка : у 3-х т. Т. ІІ. Основи родинного виховання. Івано-Франківськ, 2016. 288 с.

19. Кононко О. Особистісне зростання в ранньому віці: суть та умови сприяння. *Дошкільне виховання*. 2016. № 10. С. 3-4.

20. Котирло В. К. Виховання культури поведінки у дітей дошкільного віку. Київ : Радянська школа, 2003. 103 с.

21. Малкович Т. А. Стилі сімейного виховання та їх роль у формуванні гендерних уявлень дітей дошкільного віку. URL : http://vuzlib.com/content/view/845/94/ (дата звернення 12.09.2024).

22. Психологія сім'ї : навч. посібн. / В. М. Поліщук та ін. 2-ге вид. доп. Суми : Університетська книга, 2009. 282 с.

23. Українська педагогіка в персоналіях : у 2-х кн. Кн.1.: навч. посібник / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ : Либідь, 2005. 624 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Стилі виховання за Е. Шефер

Додаток Б

Методика діагностики батьківського ставлення (А. Я. Варга, В. В. Століна (1989)

Тест-опитувальник батьківського ставлення є психодіагностичним інструментом, який орієнтований на виявлення батківського ставлення в осіб, що звертаються за психологічною допомогою з питань виховання дітей і спілкування з ними. Батьківське ставлення розуміється як система різноманітних почуттів по відношенню до дитини, поведінкових стереотипів, що практикуються у спілкуванні з ними, особливостей сприйняття і розуміння характеру і особистості дитини, її вчинків.

Опитувальник складається з 5-ти шкал:

1. «Прийняття-відкидання».
2. «Кооперація».
3. «Симбіоз».
4. «Авторитарна гіперсоціалізація».
5. «Маленький невдаха».

Текст опитувальника. Інструкція: «Виразіть свою згоду або незгоду з наведеним нижче твердженням за допомогою відповідей «так» чи «ні».

1. Я завжди співчуваю своїй дитині.
2. Я вважаю своїм обов’язком знати все, що думає моя дитина.
3. Я поважаю свою дитину.
4. Мені здається, що поведінка моєї дитини значно відхиляється від норми.
5. Потрібно якомога довше тримати дитину в стороні від реальних життєвих проблем, якщо вони його травмують.
6. Я відчуваю до дитини почуття розташування.
7. Хороші батьки захищають дитину від труднощів життя.
8. Моя дитина часто неприємний мені.
9. Я завжди намагаюся допомогти своїй дитині.

10. Бувають випадки, коли знущальне ставлення до дитини приносить йому велику користь.

11. Я відчуваю досаду стосовно своєї дитини.

12. Моя дитина нічого не доб’ється у житті.

13. Мені здається, що потішаються над моєю дитиною.

14. Моя дитина часто робить такі вчинки, які, крім презирства, нічого не варті.

15. Для свого віку моя дитина трошки незрілий.

16. Моя дитина поводиться погано спеціально, щоб досадити мені.

17. Моя дитина вбирає в себе все погане, як «губка».

18. Мою дитину важко навчити хорошим манерам при всьому старанні.

19. Дитину слід тримати в жорстких рамках, тоді з нього виросте порядна людина.

20. Я люблю, коли друзі моєї дитини приходять до нас у дім.

21. Я приймаю участь у своїй дитині.

22. До моєї дитини «липне» все погане.

23. Моя дитина не доб’ється успіху в житті.

24. Коли в компанії знайомих говорять про дітей, мені трохи соромно, що моя дитина не такий розумний і здібний, як мені б хотілося.

25. Я шкодую своєї дитини.

26. Коли я порівнюю свою дитину з однолітками, вони здаються мені дорослішим і з поведінці, і з судженням.

27. Я з задоволенням проводжу з дитиною весь свій вільний час.

28. Я часто шкодую про те, що моя дитина росте і дорослішає, і з ніжністю згадую його маленьким.

29. Я часто ловлю себе на ворожому ставленні до дитини.

30. Я мрію про те, щоб моя дитина досяг всього того, що мені не вдалося в житті.

31. Батьки повинні пристосовуватися до дитини, а не тільки вимагати цього від нього.

32. Я намагаюся виконувати всі прохання моєї дитини.

33. При прийнятті сімейних рішень слід враховувати думку дитини.

34. Я дуже цікавлюся життям своєї дитини.

35. У конфлікті з дитиною я часто можу визнати, що він по-своєму правий.

36. Діти рано дізнаються, що батьки можуть помилятися.

37. Я завжди зважаю на дитиною.

38. Я відчуваю до дитини дружні почуття.

39. Основна причина капризів моєї дитини - егоїзм, упертість і лінь.

40. Неможливо нормально відпочити, якщо проводити відпустку з дитиною.

41. Найголовніше, щоб у дитини було спокійне і безтурботне дитинство.

42. Іноді мені здається, що моя дитина не здатна ні на що хороше.

43. Я поділяю захоплення своєї дитини.

44. Моя дитина може вивести з себе кого завгодно.

45. Я розумію засмучення своєї дитини.

46. Моя дитина часто дратує мене.

47. Виховання дитини – суцільна нервування.

48. Сувора дисципліна в дитинстві розвиває сильний характер.

49. Я не довіряю своїй дитині.

50. За суворе виховання діти дякують потім.

51. Іноді мені здається, що ненавиджу свою дитину.

52. У моєму дитині більше недоліків, ніж переваг.

53. Я поділяю інтереси своєї дитини.

54. Моя дитина не в змозі що-небудь робити самостійно, а якщо й зробить, то обов’язково не так.

55. Моя дитина виросте непристосованим до життя.

56. Моя дитина подобається мені таким, який він є.

57. Я ретельно стежу за станом здоров’я моєї дитини.

58. Нерідко я захоплююся своєю дитиною.

59. Дитина не повинна мати секретів від батьків.

60. Я невисокої думки про здібності моєї дитини і не приховую цього від нього.

61. Дуже бажано, щоб дитина дружив з тими дітьми, які подобаються його батькам.

Обробка й інтерпретація результатів.

При підрахунку тестових балів відповідно до ключа за всіма шкалами

Враховується відповідь «вірно».

Ключ до опитувальником

1. Прийняття-відкидання: номери тверджень – 3,4, 8, 10, 12, 14, 15, 16, 18, 20, 24, 26, 27, 29, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 52, 53, 55, 56, 60.

2. Кооперація: номери тверджень – 6, 9, 21, 25, 31, 34, 35, 36.

3. Симбіоз: номери тверджень – 1, 5, 7, 28, 32, 41, 58.

4. Авторитарна гіперсоціализація: номери тверджень – 2, 19, 30, 48, 50, 57, 59.

5. «Маленький невдаха»: номери тверджень – 9, 11, 13, 17, 22, 28, 54, 61.

Високий тестовий бал за відповідними шкалами інтерпретується як:

1. Заперечення.

2. Соціальна бажаність.

3. Симбіоз.

4. Гіперсоціализація.

5. Інфантилізація (інвалідизація).

Додаток В

Симптомокомплекс	Симптом	Бали
Сприятлива сімейна ситуація	Загальна діяльність усіх членів сім'ї	0,2
	Переважання людей на малюнку	0,1
	Зображення усіх членів сім'ї	0,2
	Відсутність ізольованих членів сім'ї	0,2
	Відсутність штрихування	0,1
	Гарна якість ліній	0,1
	Відсутність показників ворожості	0,2
	Адекватний розподіл людей на малюнку	0,1
Тривожність	Штрихування	0,1,2,3
	Лінія основи – підлога	0,1
	Лінія над малюнком	0,1
	Лінія із сильним натиском	0,1
	Стирання	0,1,2
	Перебільшення уваги до деталей	0,1
	Переважання речей	0,1
	Подвійні або уривчасті лінії	0,1
	Підкреслення окремих деталей	0,1
Конфліктність у сім'ї	Бар'єри між фігурами	0,2
	Стирання окремих фігур	0,1,2
	Відсутність основних частин тіла деяких фігур	0,2
	Виокремлення деяких фігур	0,2
	Ізоляція окремих фігур	0,2
	Неадекватна величина деяких фігур	0,2
	Невідповідність вербального опису та малюнку	0,1
	Переважання речей	0,1
	Відсутність на малюнку окремих членів сім'ї	0,2
	Член сім'ї, який стоїть спиною	0,1
Почуття неповноцінності у сімейній ситуації	Член сім'ї, який стоїть спиною	0,2
	Автор малюнку непропорційно маленький	0,2
	Розташування фігур у нижній частині аркуша	0,1
	Лінія слабка, уривчаста	0,2
	Ізоляція автора від інших	0,1
	Маленькі фігури	0,1
	Нерухома порівняно з іншими фігура автора	0,2
	Відсутність автора	0,1
	Автор сидить спиною	0,2
Ворожість у сімейній ситуації	Одна фігура на іншому аркуші або на іншій стороні аркуша	0,1
	Агресивна позиція фігури	0,2
	Закреслена фігура	0,2
	Деформована фігура	0,1
	Зворотній профіль	0,1
	Руки розкинуті в сторони	0,1
	Пальці довгі, підкреслені	0,1

Додаток Г

Анкети

«Виховання дитини в сім'ї»

Шановні батьки!

Просимо Вас уважно ознайомитися з анкетою і максимально повно дати відповіді на запитання.

1. Прізвище, ім'я, по батькові

2. Чи вважаєте Ви, що у Вашої дитини є творчі здібності? Які саме?

3. Чи задає Вам дитина запитання? Чи багато їх? До яких сфер життя вони відносяться (природа, техніка, мистецтво, взаємини людей).

4. Чи любить дитина фантазувати? Які теми її фантазій і дій?

5. Чи пробує дитина шукати пояснення тому, що ще сама не розуміє (події, речі, явища природи тощо)?

6. Чи придумує власні ігри та розваги? Чи часто використовує речі не за призначенням?

7. Чи складає дитина оповідання або вірші? Чи розповідає про пережиті враження, сни?

8. Вкажіть, хто з членів сім'ї більше за інших приділяє увагу дитині; чим і як займається з нею.

9. Яким би Ви хотіли бачити майбутнє Вашої дитини? Чи є у Вас побажання і пропозиції щодо її виховання у дошкільному закладі?

Дякуємо за участь

«Ігрова діяльність дитини в сім'ї»

Шановні батьки!

1. Як Ви вважаєте, у які ігри повинна грати Ваша дитина?

а) розвивальні;

б) сюжетно-рольові;

в) рухливі.

2. Скільки іграшок у Вашому домі?

а) дуже багато;

б) досить для гри дитини;

в) замало.

3. Якою з іграшок найчастіше бавиться Ваша дитина?

4. Хто складає іграшки після закінчення гри дитини?

5. Що Ви робите, коли дитина не має бажання бавитися своїми іграшками?

а) купуєте нову;

б) пропонуєте зробити обмін;

в) починаєте грати разом з нею.

«Участь тата у вихованні дитини»

Для Вас, татусі!!

Ми всі звикли, що вихованням дітей активно займаються мами. Більшість книг для батьків також адресовано мамам, на батьківські збори переважно приходять мами або бабусі. Однак психологи попереджають, що недооцінка ролі батька негативно впливає на розвиток особистості дитини. Ми навіть не усвідомлюємо того, який великий вплив має батько на дітей. Але наскільки ефективний цей вплив, чи сприяє повноцінному розвиткові дитини і гармонійним стосункам у сім'ї - залежить від тієї виховної позиції, що її дотримується батько.

Пропонуємо цей тест лише татусям.

Потрібно висловити своє ставлення до запропонованих стверджень.

Якщо Ви згідні з цим висловлюванням, то отримаєте 2 бали, якщо не зовсім згідні - 1 бал, не згідні - 0 балів.

Оцініть, будь ласка, запропоновані висловлювання:

1.Тато краще справляється з дорослими дітьми, ніж з маленькими.

2. На випадок розлучення діти повинні залишатися з матір'ю.

3. Добрий чоловік, як правило, і добрий тато.

4.Чоловікові не личить відкрито висловлювати свої почуття.

5.У питаннях виховання думка батька є вирішальною.

6. Після народження дитини дружина приділяє чоловікові менше уваги.

7.Дітям ліпше жити без батька, ніж терпіти поганого.

8.Оскільки вважається, що жінка кращий вихователь, ніж чоловік, то нехай вона і виховує дітей.

9. Якщо дитина не може з чимось упоратися, вона повинна завжди звертатися до мами.

10. Чим сильніша любов до дитини, тим легше її виховувати.

11. Тато повинен втручатися у виховання дитини лише тоді, коли про це попросить дружина.

12.Дитина, яка залишилася з мамою після розлучення батьків, не страждає без батька.

13. Мами, як правило, надто розбещують дітей.

14. Відпустку бажано проводити всією сім'єю.

15.Хлопчик з самого раннього віку повинен виховуватися інакше, ніж дівчинка.

16.Деякі діти хочуть проводити час частіше з татом, ніж з мамою.

17.У Вас часто виникає відчуття, що для Вашої дружини дитина важливіша, ніж Ви.

18. У всіх питаннях виховання Ви можете з успіхом замінити дружину.

19. Дитина більше повинна поважати батька, ніж маму.

20. Ваша дружина завжди втручається, коли Ви починаєте займатися з дитиною.

21.При бажанні чоловік може впоратися з новонародженим не гірше від жінки.

22. Вплив батька більш важливий для сина, ніж для доньки.

23. Ваша дружина не сприймає Вас як серйозного вихователя.

24. Коли в сім'ї є бабусі, виховувати дитину набагато легше.

Підрахуйте бали, які Ви набрали в кожній групі питань

Група «А» - відповіді на запитання №№ 1, 4, 5, 12, 13, 15, 19, 22

Група «Б» - відповіді на запитання №№ 3, 7,10,14,16,18, 21, 24

Група «В» - відповіді на запитання №№ 2, 6, 8, 9, 11, 17, 20, 23

Кожна група відповідає одному з типів.

У якій групі Ви набрали найбільше балів - до такої Ви і належите.

Результати групи «А» -традиційний тип -Тато - глава сім'ї, якому належить вирішальне слово в усіх питаннях, в тому числі й у вихованні. Він досить строгий, надає великого значення дисципліні, вимагає від дітей виконання цілого ряду обов'язків. Але в принципі між ним і дітьми немає щирих стосунків. Діти ставляться до батька стримано, оскільки відчувають, що він недостатньо розуміє їх бажання та інтереси.

Результати групи «Б» - сучасний тато - Для нього спілкування з дітьми, турбота про них – природний обов'язок. Хоча в нього і немає стільки вільного часу, як хотілося б, багато уваги проте він приділяє своїм дітям. Такий тато не соромиться показувати дітям свої почуття. Він вміє не лише знайти взаєморозуміння зі старшими дітьми, але й доглядати за маленькими. Діти його обожнюють.

Результати групи «В» - батько, який турбується про сімейне благополуччя- Такий чоловік надає повну свободу дружині в питаннях виховання. Вважає, що він все одно не зможе замінити її у питаннях виховання. Тим паче, що він постійно завантажений роботою. Не дивно, що через певний час діти починають ставитися до нього відчужено. Напевно, більш гармонійних стосунків можна досягти, якщо дружина продемонструє свою довіру до нього, як до вихователя.

Здібна? Обдарована? Талановита?

Шановні батьки!

Хочете дізнатися ваша дитина здібна, обдарована чи талановита?! Дайте відповіді на запропоновані запитання. Відповідати на запитання потрібно «так» чи «ні».

1. Моя дитина ініціативна, жвава, рухлива
2. Її інтереси і захоплення досить постійні
3. ЇЇ зацікавленість урівноважена

4. Порівняно з однолітками виявляє інтерес і потяг (активно виражений) до мистецтва, літератури, спорту, природи, моделювання, техніки (підкреслити або записати)

5. Має не більше двох друзів (постійних), причому старших від себе

6. Її цікавить усе загадкове, таємниче і навіть незрозуміле

7. Любить багато запитувати, наполеглива в одержанні вичерпних відповідей

8. Її мова розвинена, дитина має великий запас слів, добре розуміє і вміло використовує його

9. Переважно намагається знайти самостійне рішення в тих або інших ситуаціях, обставинах

10. Не задовольняється поверховим поясненням і такими ж відповідями на свої численні запитання

11. Намагається дотримуватися власного погляду на ті або інші події, незважаючи ні на які обставини та обіцянки

12. Обов'язково (завжди) реагує на все нове

13. Розпочату справу практично завжди намагається довести до кінця

14. У суперечках відстоює власну думку, не хоче визнавати загальноприйняті погляди

15. У непередбачених і складних ситуаціях бере на себе роль лідера

16. Має помітну схильність до якогось виду діяльності або до предмета (групи предметів, іграшок, книжок тощо)

17. Настирлива, вперта, рішуча в досягненні бажаної мети

18. Виявляє неприховану потребу в підтримці дорослих

19. Легко знаходить і завжди має досить багато друзів

20. Ставить багато запитань, переважно з кола своїх захоплень та інтересів

21. На багатьох справляє враження не за віком старшої

22. Нерідко виявляє риси егоїзму або навіть безпричинної агресії

23. Знає собі ціну і своє покликання

24. Легко і часто відволікається і залишає розпочату справу (заняття), гру

тощо

25. Майже однаковою мірою цікавиться гуманітарними і технічними питаннями

Тепер підсумуємо:

*Якщо на запитання 1, 6, 12, 18, 24, Ви відповіли «так», ваша дитина загалом здібна

*За умови негативних відповідей на запитання 18, 24 запишіть відповіді на запитання 2, 3, 7, 10, 11, 13, 16, 17, 19, 20, 22

*Якщо всюди буде «так», є серйозні підстави гадати, що дитина по-справжньому обдарована

*Коли і на останні запитання – 4, 5, 6, 9, 14, 15, 21, 23, 25 – відповіді позитивні, це може свідчити про ознаки яскравої обдарованості, навіть таланту.

«Які ви батьки?»

Більшість батьків свято переконані, що вони гарні батьки. Про своїх дітей одні батьки розповідають стороннім лише хороше, а інші – не соромляться жалітися на них... Стосунки батьків і дітей – вічна проблема, з якою зіштовхується кожне покоління. Чому в одних сім’ях – мир і спокій, а в інших – сварки, крики і скандали? Якими бачать діти своїх батьків? Якими батьками ви насправді є?

На ці запитання допоможе відповісти цей тест.

Виберіть свої варіанти відповідей на 10 запитань і позначте їх.

1. Чи читаєте ви своїй дитині книжки перед сном?

- систематично – 3;

- інколи – 1;

- ніколи, читає дружина (чоловік, бабуся, дідусь тощо) – 0;

- а навіщо забивати дурницями дитині голову перед сном? – 2.

2. Чи довіряє вам дитина свої таємниці і переживання?

- у хвилини відвертості – так - 3;

- про всі таємниці дізнаюся від сусідів, вихователів (вчителів), знайомих – 4;

- а навіщо мені її таємниці? – 1;

- як мені знадобиться дізнатися, натисну – і все скаже – 2.

3. Скільки часу за день ви спілкуєтесь з дитиною?

- стільки, скільки конче необхідно – 2;

- з ранку до ночі – 4;

- увесь вільний час – 3;

- я не маю часу для спеціального спілкування – 1.

4. Якщо вихователька (вчителька) не задоволена поведінкою чи результатами навчання вашої дитини, що ви зробите?

- дам прочухана, не дозволю дивитися мультики (піти погуляти тощо), примушу визубрити новий матеріал тощо – 2;

- допоможу дитині розібратися в ситуації (зрозуміти складний матеріал) – 3;

- дитина отримала зауваження (погану оцінку) – нічого страшного, наступного разу виправиться – 1;

- влаштую скандал вихователькі (вчительці) – 4.

5. Як ваша сім’я проводить літній відпочинок?

- тато – в один бік, мама – в другий, діти – до бабусі (в табір тощо) – 1;

- намагаємося провести відпочинок разом – 3;

- відправляємо дітей до бабусі чи в табір, а самі їдемо відпочивати – 2;

- куди дитина захоче, туди й поїде – 4.

6. Після сварки з дитиною хто першим починає миритися?

- той, хто першим усвідомить свою провину – 3;

- ніхто і ніколи, все налагоджується само собою – 1;

- певна річ, дитина, вона ж наймолодша – 2;

- завжди я, шкода ж дитини! – 4.

7. Чи намагаєтеся ви виконати всі бажання своєї дитини?

- так, стараюся виконати усі – 4;

- так, якщо маю кошти і час – 3;

- бажання - так, примхи - ні – 2;

- це діти мають виконувати бажання дорослих – 1.

8. Як часто ви даєте дитині вказівки, поради, робите зауваження?

- постійно – 2;

- не втручаюсь в життя дитини – 4;

- у разі необхідності – 3;

- давати поради і вчити жити – безнадійна справа, тому я усім раджу цього не робити – 1.

9. Чи здатні ви віддати свою дитину надовго (більше місяця) на виховання державному закладу чи родичам?

- тільки якщо нема іншого виходу – 3;

- так я і роблю – 2;

- ніколи в світі – 4;

- де захоче, там і житиме – 1.

10. Якщо дитина без дозволу взяла гроші і потратила на свої витребеньки, що ви зробите?

- шкуру здеру! – 2;

- поговорю, поясню, чому так не можна робити – 3;

- то й нехай, «все найкраще – дітям!» – 4;

- в моєму домі гроші не валяються абиде - 1.

А тепер підрахуйте суму балів за усі ваші відповіді.

Нижче наведені розшифровки отриманих чисел.

Від 10 до 15 балів – Ви – байдужа мати чи батько. Для вас дитина – другорядний продукт вашого життя, досить обтяжливий додаток, щоб не сказати тягар. Ваше життєве кредо: «Хочу пожити для себе!», і саме на цьому базуються ваші стосунки з дитиною. Оскільки ви живете тільки власним життям, в якому для дитини місяця нема, то ваша байдужість, відповідно, рано чи пізно викличе байдужість до вас з боку дитини. Рік у рік емоційна відстань між вами і дитиною зростатиме і зрештою перетвориться на прірву. Ви не потребуєте і не відчуваєте радості і тепла від спілкування з дитиною. Вас пов’язують лише побут, матеріальні речі. Коли дитина виросте і стане самостійною, порвуться й ці

ниточки, тож ви станете не потрібні одне одному навзаєм.

Від 16 до 25 балів – Ви – тиран. Вважаючи себе найголовнішим членом сім'ї, на якому «все тримається», ви вимагаєте від дитини незаперечного послуху і покірності. Для вас існує лише ваша думка, а думка, бажання, проблеми дитини вас не цікавлять, оскільки не є важливими. Ви твердо знаєте, як треба виховувати дитину, і чітко дотримуєтесь своїх правил. Опір дитини вас обурює і доводить до шаленства. Можливо, ваша дитина намагається врятуватись від вас тим, що замикається в собі і мовчки, покірно вислуховує ваші нотації та виконує ваші вимоги. Цілком можливо, що коли «ваша слухняна овечка» виросте, то почне робити все навпаки, тож матимете цілковиту протилежність тому, чого ви навчали довгі роки. А можливо, збереже зовнішню слухняність і намагатиметься триматись від вас якнайдалі...

Від 26 до 34 балів – Ви – справді хороша мати чи батько. Маєте повний контакт з дитиною, знаєте її таємниці, проблеми, радощі й болі. Дитина вважає вас своїм другом, не хоче засмучувати вас своєю поведінкою, а якщо все-таки так стається, то ви швидко знаходите порозуміння, і конфлікт не переростає у хронічні скандали. Ви знаєте свою дитина і можете передбачити її реакцію чи поведінку у певних ситуаціях. Дитина почувається захищеною у сім'ї. У вас справжні близькі стосунки, що не переходять в панібратство, бо ви вмієте зберігати дистанцію і авторитет, бути вимогливим при потребі.

Від 35 до 40 балів – Ви – прислуга своєї дитини. За власним бажанням ви обслуговуєте її не тільки в побутовому сенсі, а й у моральному: дитина крутить вами, як собі хоче, пристосовує вас до своїх потреб і виконання бажань, вважаючи себе пупом землі. Будьте готові до того, що коли вона виросте, то не буде рахуватися з вами. Можливо, ви свідомо приносите себе в жертву, але задумайтесь ще й про таке: плекаючи егоїста, ви виростите нещасну людину, бо рано чи пізно ваша дитина з'ясує, що світ таки не крутиться тільки навколо неї. І хтозна, чи зможе вона з цим примиритися...

«Вивчення ціннісних орієнтацій батьків»

1. Якою б Ви хотіли бачити свою дитину?

2. Що Вас радує у вашій дитині?

3. Що Вас особливо хвилює?

4. За що Ви найчастіше схвалюєте свою дитину?

5. За що висловлюєте їй незадоволення?6. Якими б Ви хотіли бачити друзів своєї дитини? Чому?

7. Яким із перерахованих справ Ви надаєте перевагу (розмістіть номери зліва від переліку в порядку переваги)

а) сон;

б) робота;

в) транспорт;

г) приготування їжі;

д) турбота про зовнішність;

е) купівля потрібних предметів у магазині;

ж) турбота про дітей;

з) спілкування з товаришами, друзями;

і) читання художньої літератури, газет;

к) відвідування театрів, виставок;

л) прослуховування радіо та перегляд телепередач;

м) заняття спортом.

Додаток Д

Семінар- тренінг для батьків «Пізнавати світ розумом і серцем»

Тема: Вивчення батьківсько-дитячих взаємин, їх корекція, створення позитивних взаємин.

Мета заняття: розширити можливості розуміння батьками своїх дітей; поліпшити рефлексію взаємин; формувати навички та ефективні засоби взаємодії з дитиною.

Очікувані результати: сприяти формуванню вміння спілкуватися, а також формуванню добрих взаємин в системі «батьки – діти»; вміти «читати» емоційний стан іншого.

Обладнання: аркуші паперу, фломастери, фотоапарат, музичні засоби.

Дитинство, дитячий світ – це світ особливий. Щоб мати доступ в цей казковий палац ім'я якому – Дитинство, ви повинні перевтілитись, стати в якійсь мірі дитиною - тільки за цієї умови Вам доступна буде мудра влада над людиною-дитиною.

В.О. Сухомлинський

Програма

Збір учасників семінару.

Ознайомлення з виставкою робіт «Творимо з мамою, творимо з татом, творимо в нашім класі».

Педагогічна та батьківська мудрість виховання – духовне надбання дітей.

Інтерактивний блок.

Гра «Розминка».

Гра «Дайте відповідь на Чомучкині запитання».

Гра «Розв'яжіть ситуацію».

Гра «Продовжить прислів'я про родинне виховання».

Гра «Придумайте назву твору».

Гра «Визначте, які батьки були у героїв казки».

Бочка ідей (анкетування).

Круглий стіл «Мистецтво виховання за Сухомлинським».

Дитина – дзеркало сім'ї. Як у краплі води відбивається сонце, так у дітях відбивається моральна чистота матері й батька. Завдання сім'ї – дати кожній дитині щастя.

В.О. Сухомлинський

Ми маємо справу з найскладнішим неоціненим, найдорожчим, що є в житті, - з людиною. Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її життя, здоров'я, розум, характер, воля, громадянське й інтелектуальне обличчя, її місце і роль у житті, її щастя.

В.О. Сухомлинський

Поради батькам:

– Подавайте приклад хорошої поведінки.

– Змінюйте оточення, а не дитину.

– Висловлюйте свої бажання позитивно.

– Висувайте реальні вимоги.

– Допомагайте дітям вести себе краще, даючи їм вибір.

– Прислуховуйтеся до того, що говорить Вам дитина.

– Обирайте виховання без побиття та крику.

– І головне – пам'ятайте, що любов є найголовнішою потребою усіх дітей.

Є в світі найуніверсальніша, найскладніша й найблагороднішa робота, єдина для всіх і водночас своєрідна і неповторна в кожній сім'ї – творення людини…

В.О.Сухомлинський

Хід заняття

Вступне слово вихователя

Шановні гості, запрошуємо вас до нашої господи на хліб та сіль, на слово щире, на бесіду мудру.

Але перш ніж розпочати нашу розмову,ваші діти- квіти підготували вам декілька художніх номерів (художні номери від дітей). Гарного настрою вам і здійснення очікувань і сподівань від сьогоднішньої зустрічі, семінару-тренінгу «Пізнавати світ розумом і серцем».

Педагогіка В. О. Сухомлинського від плоті і крові з любові і поваги до світу дитинства, до людини. В. О. Сухомлинський писав: «У процесі виховання людської особистості діє багато сил, до яких належить: по-перше, сім'я, а в сім'ї найтонший і наймудріший скульптор – мати; по-друге, особа педагога з усіма його духовними багатствами й цінностями, з його мудрістю, знаннями, уміннями, захопленнями, життєвим досвідом, інтелектуальними, естетичними, творчими потребами, інтересами, прагненнями…».

Видатний педагог ставив вимоги у вихованні як до педагогів, так і сім'ї, тому на підтвердження ідей В. О. Сухомлинського, а також на вимогу сьогодення ми зібралися разом.

У чому ж сутність і зміст головних ідей гуманістичної педагогіки В. О. Сухомлинського? Серед різноманіття педагогічної проблематики педагога чи не найголовніше є «творення людини», проектування щасливої людини. Від того, як перед дитиною, яка пізнає світ розумом і серцем, відкривається дитинство і щастя в ньому, залежить, власне, становлення людини, формування її багатогранних стосунків з іншими людьми.

Серед основних принципів та положень у системі поглядів В. О. Сухомлинського на сутність навчально-виховного процесу є положення про неповторність кожної дитини, та принцип визнання відсутності нездібних дітей. В. О. Сухомлинський був переконаний, що в школі має панувати культи: культ Батьківщини, Людини, Матері, і Слова.

«Любов до Батьківщини і любов до людини - це ті два стрімкі потоки, які змивають, утворюють могутню річку».

Добрі, позитивні результати є тоді, коли батько і мати виступають в єдності, коли материнська і батьківська любов є мудрою, коли є рівновага, гармонія доброти і суворості, ласки і вимогливості.

«Фізичні покарання є насильством не тільки над тілом, але й над духом людини. Хто звик до ремінця і запотиличника, той глухий до доброго слова» – писав В. О. Сухомлинський.

Сухомлинський говорив про виховання, як творення дитини. Неабиякого значення в цьому надавав вихованню добрих почуттів.

«Добрі почуття – це серцевина людяності. Якщо добрі почуття не виховані в дитинстві. Їх ніколи не виховаєш».

Педагог пропонує виховувати добрі почуття через «милування в природі», через книгу, музику, живопис.

«Краса природи - це могутнє джерело енергії «думки, це поштовх, що пробуджує і ліниву, і сонну, і інертну думку. Перед лицем краси я бачу кожну дитину такою, якою вона є насправді».

Шановні учасники семінару-практикуму, основоположення видатного вченого і педагога ми зобразили човном, що рухається на хвилях життя. Родина і педагоги – разом у цьому човні виховують, «творять» найдорожчий і неоцінений скарб – дитину з її неповторністю і особливістю. Гуманістичні ідеї В.О.Сухомлинського ми зобразили, як три постулати з якими не страшні життєві шторми – духовність, любов, доброта.

Шановні батьки, від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить життя дитини, її здоров’я, розум, характер, воля, її місце і роль у житті, її щастя».

Блок 1

Любов до дітей виховується тільки любов’ю, як вогонь запалюється тільки від вогню.

В.О.Сухомлинський

Вправа «Розминка»

Мета: ознайомити учасників груп один з одним, зняти напруженість перших хвилин, створити в групі більш розкутої атмосфери, на досягнення стану, який дозволив би ефективно працювати.

Хід гри: ведучий пропонує батькам об’єднатися в групи і обрати собі певне

завдання.

Перша підгрупа («Діти»): проінсценувати уривок «Відповідь» (за Василем Сухомлинським).

- Одного разу маленьке Курча знайшло великого Півня.
- Чому у чаплі довгий дзьоб, а в мене зовсім маленький? – запитало воно.
- Відчепися!
- Чому в зайця довгі вуха, а в мене навіть малесеньких немає?
- Не чіпляйся!
- Чому в кішки м'яка гарна шубка, а в мене якийсь жовтий пух?
- Відійди кажу! Замовкни!
- Чому навіть маленьке цуценя вміє вертіти хвостиком, а в мене ніякого хвостика немає?
- Та відчепися ж ти! – гримнув Півень.
- Чому в цапка є гарні ріжки, а у мене навіть поганеньких немає?
- Припини! Іди геть!
- Усе відчепися геть, припини! Чому всім маленьким дорослі відповідають на запитання, а ти – ні? – пропищало Курча.
- Тому що ти не запитуєш, а просто всім заздриш! – сердито відповів Півень. І це була чиста правда.

Друга підгрупа («Батьки»): посадити уявне жовте курча собі на долоню й спробувати його переконати.

Наприклад:

«Дуже добре, що в тебе жовтий пух, тому що...»;

«Хоч у тебе короткий дзьоб, але...»

Третя підгрупа («Вчителя»): дати пораду.

Наприклад:

«Не заздри іншим, а сам намагайся стати кращим»;

«Щоб виріс дзьоб, як у чаплі, треба...»

Блок 2

Дитина – жива істота, її мозок – найтонший, найніжніший орган, до

якого треба ставитися дбайливо і обережно.

В. О. Сухомлинський

Вихователь. Наш власний спосіб життя, як приклад – найважливіший будівельний матеріал, з якого діти творять себе. Наша манера говорити, поводитися, погляди, вчинки, мораль – все це наслідують діти і з цих «цеглин» будують себе. Малюк всмоктує нас жадібно, як губка, всмоктує все глибинне і поверхове, чесноти і недоліки. Від того, які ми, батьки, педагоги, в буденній поведінці, багато в чому залежить майбутній образ наших дітей.

Важливу роль у формуванні незалежності дитини, окрім її безпосереднього знайомства з довкіллям відіграють бесіди батьків та педагогів з нею, спільні справи, здатність відповідати на численні дитячі чому.

Гра «Дайте відповідь на Чомучкині запитання»

Мета: вправляти у доступних дітям, цікавих та оригінальних відповідях на запитання; виховувати почуття терпимості і виваженості у процесі відповідей на дитячі питання.

Хід гри. Ведучий, продовжуючи тему оповідання В. О. Сухомлинського «Відповідь», пропонує кожній з груп батьків скласти цікаву, оригінальну та доступну за віком відповідь на типові, традиційні дитячі запитання. В ході обговорення порівняти варіанти. В чому різниця?

1. Чому кавун смугастий?
2. Чому сонце світить?
3. Чому небо голубе?
4. Чому трава зелена?
5. Чим бабуся грається?
6. Для чого кішці вуса?
7. Звідки у корови молоко?
8. Чому сосна висока?
9. Чому риба мовчить?

Приклади оповідок

Чому сосна висока?

Сосна мріяла подружитися з сонцем. Але воно було дуже високо – не чуло тоненьку сосну. Тоді вона вирішила дорости до сонця. Росла, росла… І стала висока-висока. Одного разу сонечко промовило до сосни «Ти найближче до мене, давай дружити!» Отак і збулась мрія сосни.

Чому небо голубе?

Колись давно, коли на землі не було ні людей, ні тварин, ні яскравих кольорів, на землю прийшов чарівник Добре Серце. Одного ранку він одягнув довгу синю мантію з високим помаранчевим кольором, взяв посох – звичайнісіньку палицю, тільки з зірочкою на вершечку, відкрив чарівну скриню, в якій жили кольорові фарби, і вирішив зробити землю барвистою.

В траву і листочки він поселив зелену фарбу, в квіти – червону, помаранчеву та синю, жовту фарбу поселив жити на сонечку, а голуба фарба стала жити на небі. І з того часу небо стало голубим.

Чому кавун смугастий?

Було це дуже давно. Діти пішли на город. Там росло багато овочів. Серед них гарбуз, диня і кавун. Всі вони були жовтого кольору. Діти взяли диню і гарбуз. Їм все рівно, що брати. Кавун образився. І подумав: віднині буду смугастий, щоб мене впізнавали, і буду рости сам по собі – на баштані.

Чому трава зелена?

Це було у ті часи, коли земля була сірою і непривабливою. Тоді сонечко вирішило прикрасити її. Після дощу утворило веселку. З неї брало фарбу і кидало на землю. Там, де розлилася зелена фарба і виросла трава. З того часу вона і зелена.

Блок 3

Мистецтво виховання в тому й полягає, що моральне багатство твориться взаємовідносинами, де тісно переплітаються любов і добро з суворим обов'язком і працею, з особистим прикладом.

В. О. Сухомлинський

Вихователь. Психологи вважають, що важливими у спілкуванні батьків із дітьми є такі вміння:

- активно слухати, тобто вміння чути, що дитина хоче сказати;
- уміння виражати власні почуття доступно для розуміння дитини;
- застосовувати принцип «обоє маємо рацію» для розв'язання конфліктних ситуацій, тобто вміння домовлятися з дитиною так, щоб результатами розмови були задоволені обидва учасники.

Більшість батьків усвідомлюють свої недоліки як вихователів, адже їм не завжди вистачає психологічної грамотності для розв'язання проблем, що постають перед ними. Аналіз сімейних ситуацій у присутності інших батьків дає змогу подивитися на себе «очима інших», і таким чином, ніби об'єктивізувати свою поведінку. Батьки починають краще розуміти власні виховні стереотипи, що не є усвідомленим вибором, а здебільшого успадковані від своїх батьків або є наслідком спостережень стосунків дітей і батьків у близькому соціальному середовищі.

Гра «Розв'яжіть ситуацію» (для батьків)

Мета: на прикладі педагогічних ситуацій проаналізувати типові помилки батьків, вчити оцінювати вчинки інших людей та власні.

Хід гри. Ведучий пропонує батькам ознайомитися з педагогічними ситуаціями, відповісти на запитання до ситуацій

Педагогічна ситуація № 1. У вагоні метро вільно, переважна частина пасажирів читає. На зупинці ввійшли батько й мати з дитиною. Хлопчику років п'ять. Мати й син поряд, батько – навпроти. Та от дитина пересіла до батька, знову до матері. З шумом і сміхом почала бігати по вагону. Мати каже сину:

- Не можна так поводити себе. Кричати й бігати непристойно, ти заважаєш людям.

Дитина притихла. Але, побачивши усмішку на обличчі батька, знову розвеселилась.

- Не кричи, це негарно! – знову каже мама.

Втрутився батько:

- У чому справа? Чому не можна? У дитини хороший настрій. Кому він заважає?

Жінка пересіла до чоловіка, щось тихо говорить йому. Але батько знову заперечує:

- Кому він заважає? Тобі чи що? Не псуй настрій дитині!

Син мовчав, услуховуючись у діалог батьків.

Проаналізуйте цю сценку. Чому хлопчик не слухався маму? Про які помилки виховання свідчить ця ситуація? Що б ви зробили, якби стали свідком такої сценки?

Педагогічна ситуація № 2. Ранок. Роздягальна кімната дитячого садка наповнюється дитячими голосами.

- Ну зніми ж! Зніми зараз же! Не хочу сама, - ця вередлива команда звернена до бабусі, і та, нахилившись біля онуки, знімає їй черевики, розстібає ґудзики кофтинки.

- Даша в нас усе робить сама. Вона ж велика. Наступного року до школи! - Ця фраза вихователя звернена і до бабусі, і до внучки. – Вона і малюкам завжди допомагає. Мабуть вона і дома хороша помічниця?

- Мала ще в помічниках ходити. От підросте – тоді ж... А зараз іди грай! - бабуся Даші невдоволено надула губи і відвернувшись від вихователя, прямує до виходу. А дівчинка, пританцьовуючи біжить до групи.

- А я ж вважала тебе нашою помічницею, - каже їй вихователь.

- Помічниця я лише у дитячому садку, - відповіла Даша.

- А в дома?

- А в дома є бабуся!

Проаналізуйте цю ситуацію. Чим можна пояснити подвійність у поведінці дівчинки у дитячому садку і вдома? Що б ви зробили, щоб переконати бабусю в помилковості її погляду на виховання дитини?

Педагогічна ситуація № 3.

- Тату, сьогодні Ніна Петрівна мене похвалила: я запам’ятала віршик швидше за всіх! Хочеш, розкажу?

- Краще розкажи мені про свою поведінку, що ти накоїла вчора! – суворо каже батько. Обличчя доньки хмурніє. Марно цілий день носила вона в

собі заряд радості... Вдома донька робить ще один «захід»:

- Мамо, хочеш розкажу віршик про ялинку?
- Мені не до ялинки зараз. Пізніше розкажеш.

Зробіть прогноз, як у майбутньому, може вплинути неувага батька і матері до справ малюка на встановлення довірливих стосунків між дитиною і батьками. Як ви ставитеся до справ сина (доньки), чи намагаєтеся підтримати його (її) бажання поділитися з вами своїми радощами і розчаруваннями?

Блок №4

Батьківська педагогіка – це елементарне коло знань матері і батька про те, як істота, що народилася від людини, стає людиною, - це фундамент, основа всієї педагогічної теорії й практики.

В. О. Сухомлинський

Вихователь. Жити – означає продовжувати себе в своєму синові, у своїй дочці. Жити – творити людину. Головний осередок, де розквітає ця справжня людська потреба – це сім'я. У сім'ї шліфуються найтонкіші грані людини – громадянина, людини – трудівника, людини – культурної особливості.

Із сім'ї починається суспільне виховання.

У сім'ї, образно кажучи, закладаються коріння , з якого виростають потім і гілки, і квіти, і плоди. Сім'я – це джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави. На моральному здоров'ї сім'ї будується педагогічна мудрість виховання.

Гра «Продовжить прислів'я»

Мета: відновити в пам'яті прислів'я, в яких йдеться мова про сім'ю; підкреслити роль сім'ї у вихованні дітей

Хід гри. Ведучий пропонує групам батьків по декілька смужок з текстами прислів'їв. За хвилину учасники мають пригадати текст повністю.

Нема того краму, щоб…

Рідна мати високо змахує, а…

Нема у світі цвіту цвітнішого, над маківочки, нема ж і роду…

Материн гнів, як весняний сніг: рясне випаде, та…

У кого є ненька, у того й…

Які мама й татко…

Яке дерево, такі його квіти; які батьки…

Який дуб, такий тин; який…

Які самі, такі й…

Шануй батька й неньку, буде…

Який кущ, така калина; яка…

На сонці добре сидіти, коло мами…

Хто батьків має, той…

В сім'ї і каша…

Діточок виховати – не…

У сокола і…

Добрі діти – батькам вінець, а…

Батько краще догляне семеро синів, ніж…

Діти, як квіти: поливай…

Блок 5

Справжнє виховання полягає в тому, щоб крижинка в дитячому серці розтанула поступово, щоб серце вашої дитини само випромінювало тепло.

В. О. Сухомлинський

Вихователь.

Сім'я, за висловлюванням Ф. М. Достоєвського, створюється невтомною працею любові. На його думку, в ранньому дитинстві людина повинна пройти велику школу тонких, сердечних, людяних взаємин. Ці взаємини – найголовніше моральне багатство сім'ї. «Моїм непорушним педагогічним переконанням є істина: чуйність і лагідність – та духовна сила, яка здатна вберегти дитяче серце від огрубіння, жорстокості і байдужості, від безсердечного-тупого ставлення до всього доброго і світлого в житті, насамперед до сердечного, теплого слова», - писав він.

Гра «Складіть колискову»

Мета: сприяти розвитку творчості, фантазії, теплих почуттів до дитини в

процесі складання колискових

Хід гри. Ведучий пропонує батькам спробувати передати почуття ніжності та любові до дитини у колисковій, текст якої вони в спільно в групі мають скласти й дописати.

Варіант колискової:

Спи моя …… …, спи як …… .

Хай тобі приснiться …… ,

Хай тобі не сниться ……

Я тримаю тебе на руках,

Я дивлюся на тебе, ти така ……...

Ти схожа на ……

І зовсім не схожа на ……,

І хай на твоєму шляху …… .

Хай не буде у твоєму життi ……,

І борони тебе Боже вiд ……

Блок 6

Багаторічний досвід переконує в істинності дуже важливої педагогічної закономірності, там, де є джерело радості дитини, зовсім немає потреби покарань.

В .О. Сухомлинський

Вихователь. Важливим моментом у налагодженні сімейних стосунків є розуміння дорослими того, що права та обов'язки дітей та батьків у сім'ї взаємно доповнюють одне одного, але не співпадають. Ось чому мама та батько мають обережно і тактовно користуватися своїм авторитетом, поступово переходячи від прямого впливу на дитину до формування у неї з її дорослішанням дедалі більшої незалежності і самостійності.

Авторитет полягає в тому, що він не вимагає ніяких доказів, як цінність видима дитячим оком.

В О. Сухомлинський виділив вісім видів авторитету. Розглянемо деякі з них.

Авторитет сили – породжує дитячий страх і обман, в той же час виховує у дитини жорстокість.

Авторитет відстані – щоб діти були слухняними, треба подалі від них триматись, виступати у вигляді керівника і підлеглого.

Авторитет педантизму – слово батьків – святиня, стає законом. Якщо тато сказав, що завтра буде дощ, а дощу нема – завтра не можна гуляти.

Авторитет резонерства – садять дитину напроти себе і починають повчати довго і нудно.

Авторитет любові – якщо дитина не слухається, у неї запитують: «Значить тата не любиш?» Вдивляються в дитячі очі, шукають там любові і ніжності. Діти дуже швидко помічають, що тата і маму можна обманути, тільки робити це потрібно з ніжним виразом на обличчі. Егоїзм і егоїст забезпечені. Причому такі діти нещирі і брехливі.

Авторитет доброти – дитяча слухняність досягається через дитячу любов, але вона викликається поступливістю і добротою батьків. Тато і мама все дозволяють заради того, щоб не було конфліктів, щоб був мир. Дуже швидко діти просто керують батьками.

Авторитет підкупу – коли слухняність купляється подарунками і обіцянками.

Гра «Визначте, які батьки були у героїв казки»

Мета: закріпити знання різних типів батьківства, вчити на прикладах казкових сюжетів визначати тип спілкування у сім'ї, обґрунтовувати свою думку.

Хід гри. Ведучий роздає кожній групі по смужці, на якій вказано певний тип батьківства та пропонує згадати казкові сюжети, в яких домінує саме цей тип спілкування між батьками й дітьми.

Наприклад: Казка «Івасик-Телесик» – люблячі, турботливі, чуйні до потреб дитини. Тип авторитетний.

Тексти для смужок:

Авторитарний тип:

Цінують покірливість і над усе ставлять власний авторитет.

Мають тенденції до карально-насильницької дисципліни.

Обмежують ступінь вибору дітей.

Ліберальний тип:

Мають незначний контроль над поведінкою дитини, іноді спостерігається повна його відсутність. Надають дітям багато волі, завжди беруть до уваги логіку і розсудливість.

Авторитетний тип:

Батьки прагнуть бути найтурботливішими.

Чуйними до потреб дитини, більше покладаються на заохочення, ніж покарання.

Вихователь. Засвоєні в дитинстві норми співжиття становлять підґрунтя особистісної поведінки людини та її стосунків з іншими. Отже первинна соціалізація в первинному колі залишає слід на все життя. Якщо ж діти не отримують правильних орієнтирів, не привчаються турбуватися про інших, зокрема про своїх батьків, які дали їм життя, викохали і випестили, тоді виникає ще одна педагогічна проблема сім'ї – байдужість дітей до своїх батьків.

Отже, шановні батьки, любов до дітей має бути розумною, духовність справжньою, доброта не безмежною, тоді засіяні вами зерна заколосяться вдячністю.

І нехай подолати труднощі у вихованні дітей, вирішити найскладніші питання в нелегких ситуаціях вам допоможуть мудрі і добрі ідеї великого педагога і Людини – Василя Олександровича Сухомлинського.